dniowiecznych rozwiązań obronnych. W najlepszym stanie zachowała się wozownia z przełomu XIX i XX w., murowana z cegły w konstrukcji ryglowej, zwieńczona ośmioboczną wieżą; obecnie bardzo ładnie odrestaurowana i zaadaptowana na potrzeby mieszkaniowe.

Z innych budynków gospodarczych zachowała się gorzelnia oraz obora, częściowo o konstrukcji szachulcowej. Całość otoczona 6,6-hektarowym parkiem, obecnie zniszczonym. Pierwotnie w parku nad stawem istniała romantyczna grota z końca XIX w.

Krzecko - niemiecka nazwa Kreitzig
Gmina Sławoborze, powiat świdwiński

57

Neobarokowy pałac, bardzo ładnie odrestaurowany w latach 90-tych XX w., użytkowany na potrzeby Domu Pomocy Społecznej. Wybudowany został w II poł. XIX w. Złożony jest z korpusu i bocznych skrzydeł.

Korpus prostokątny, od frontu taras poprzedzony schodami, od tyłu – płytki prostokątny ryzalit mieszczący klatkę schodową. Skrzydła od frontu lekko zryzalitowane, wysunięte w elewacji tylnej. Pałac jest całkowicie podpiwniczony, parterowy, z mieszkalnym poddaszem.

Wszystkie części budowli przykryte wysokimi dachami mansardowymi.

Cechy stylistyczne – rozczłonkowana bryła przykryta mansardowymi dachami, nawiązuje do tradycji barokowej; uproszczony płaski detal architektoniczny – wskazuje na lata dwudzieste XX wieku.

Fundatorem budowli był baron Rüdiger von Goltz – świadczą o tym m.in. inicjały „R.G." umieszczone na balustradzie balkonu na fasadzie.

Pałac otoczony jest rozległym parkiem krajobrazowym z elementami romantycznymi. Założony został w I poł. XIX w. na powierzchni 6 ha.

Wieś Krzecko ma średniowieczny rodowód, pierwszy raz wymieniona została w źródłach pisanych w 1337 r., w 1602 r. we wsi wybudowano szachulcowy kościół – obecnie nie istnieje. W czasie wojny siedmioletniej Krzecko zostało zniszczone przez wojska rosyjskie. W 1830 r. właścicielem majątku rycerskiego Krzecko – Kreitzig (najstarsza nazwa Cretzig zanotowana w 1413 r. wskazuje na położenie na skraju wielkich lasów) został kawaler von der Goltz, starosta powiatu świdwińskiego.

Kusowo – niemiecka nazwa Kussow
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

58

Zespół dworsko-parkowy założony w XVIII w., kiedy to majątek rycerski Kusowo podzielony był między dwa rody: von Kleist i von Glasenapp. W XIX w. właścicielem całego majątku była rodzina von Blankenburg. W 1928 r. funkcjonowała resztówka majątku stanowiąca własność Willego Witmanna.
Zachowany do dzisiejszych czasów dwór, składał się z pierwotnie z dwóch skrzydeł. Starsze, pochodzące z XVIII w., z ryzalitem na osi fasady, jest obecnie w stanie kompletnej ruiny. Drugie skrzydło, młodsze, założone na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowe, przykryte dachem dwuspadowym – w konstrukcji ryglowej. Zachowane skrzydło zostało dobudowane w XIX w. Budynek w złym stanie technicznym z zachowaną w dużym stopniu stolarką otworową.
Od drogi wiejskiej do dworu prowadzi aleja lipowa obłożona wielkimi głazami narzutowymi, tworzącymi oryginalne ogrodzenie. Po stronie zachodniej dworu pozostałości parku, a po stronie południowo-wschodniej resztki ceglanej obory z XIX w.
Wieś Kusowo została założona w XVI w., jako folwark szlachecki, wchodzący w skład dóbr rodziny von Glasenapp.

Laski – niemiecka nazwa Latzig
Gmina Białogard, powiat białogardzki

59

Park dworski z poł. XIX wieku, krajobrazowy o powierzchni 2 ha, założony na rzucie nieregularnego czworoboku. Wokół dworu (obecnie na jego fundamentach stoi budynek mieszkalny z 1965 r., z wbudowanymi elementami po byłym dworze) polana, częściowo zarośnięta. Dawny dwór częściowo zniszczony został w 1945 r. Był to obiekt parterowy z symetrycznie umieszczonym ryzalitem i wystawką od frontu, założony na rzucie prostokąta, przykryty dachem dwuspadowym. Okna w ryzalicie zamknięte były pełnymi łukami.
Dawny układ komunikacyjny zatarty. Dawne trzy stawy połączone strumieniem zarośnięte. Zabudowania gospodarcze i inwentarskie w znacznym stopniu zniszczone.
Laski to dawny majątek rycerski (z 1523 r.) rodu von Knuthe później (od 1575 r.) rodu von Podewils. W XVIII wieku istniały dwa majątki: jeden będący własnością Andreasa Joachima von Kleist, odsprzedany w 1730 r. Carlowi Christianowi von Brockhausen, a później niejakiemu Graskrügerowi. Drugi majątek należał do kapitana von Podewils, później J. von Kameke, od 1739 r. Friedricha on Dreger, następnie do rodziny

Messerschmidt. Rodzina Messerschmidt w 1758 r. przejęła oba majątki na własność. W latach 1773-1779 cały majątek znalazł się w rękach Otto Christopha von Schurffa. Później wśród kolejnych właścicieli pojawiały się nazwiska: Schröder, Schmieden.
W XIX wieku majątek Laski zajmował się powierzchnię 805 ha, w tym 105 ha lasów, a w 1928 r. – 849 ha i lasów 250 ha.
Ostatnią właścicielką majątku była Katharina Russel, córka Paula Schmiedena, która zmarła 3 marca 1945 r., kiedy do majątku weszła Armia Czerwona.

Laski Koszalińskie 60
– niemiecka nazwa Leatzig
Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

Zespół dworsko-parkowy, w którym tylko park objęty jest ochroną konserwatorską. Dwukondygnacyjny budynek dworu pochodzi z końca XVIII w. Jest murowany z cegły, otynkowany, dach kryty blachą ocynkowaną. Składa się z dwóch części korpusu oraz skrzydła. Pow. użytkowa 1000 m^2.
Zabytkowy park krajobrazowy o pow. 7,2 ha, otaczający dwór, założono na przełomie XVIII i XIX w. Do dworu przez dziedziniec gospodarczy prowadzi aleja, przy której rosną lipy drobnolistne.
Laski to wieś o starej metryce, była od dawien dawna lennem rodziny von Münchow i pozostawała w ich władaniu do lat 40-tych XX wieku.

Lepino - niemiecka nazwa Leppin 61
Gmina Sławoborze, powiat świdwiński

Ruiny pałacu barokowego z końca XVIII w., niegdyś budynek dwukondygnacyjny na rzucie prostokąta z płytkim ryzalitem w osi fasady, z małą przybudówką. Przykryty dachem mansardowym. Pałac powstał dla rodziny Blankenburg.
Założenie pałacowe znajduje się w części zachodniej wsi, prowadzi do niego aleja kasztanowców, przechodząca następnie w drogę przez środek podwórza i zakończona podjazdem przed fasadą pałacu. Za pałacem rozciąga się park krajobrazowy z końca XVIII w. o pow. 3 ha.

Lipie – niemiecka nazwa Arnhausen
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

62

Zamek biskupi znajdował się w północno-zachodniej części wioski na wyniosłym cyplu, który powstał w wyniku rozcięciu przez wody rzeki Mogilicy płaskowyżu wysoczyzny morenowej. Miejsce to ma szczególne walory obronne, ponieważ położone jest prawie 25 m ponad dno rzeki. Już wcześniej w tym miejscu istniał gród wczesnośredniowieczny datowany na IX-XII wiek, otoczony wałem kamienno-ziemnym o wysokości 2,5 m. Opisywany zamek założony został przez biskupa kamieńskiego Hermana von Gleichen w miejscu zwanym Tharnhus. Możliwe to było dzięki porozumieniu jakie zostało zawarte w 1277 roku między księciem pomorskim Barnimem I a biskupem o sprzedaży części kasztelani kołobrzeskiej wraz z Lipiem i okolicą. Zamek powstał w latach 1276-1280. Był to prawdopodobnie dom mieszkalny zbliżony w proporcjach do obronnej wieży mieszkalnej. Zbudowany był z kamienia i cegły na rzucie prostokąta o wymiarach 9,3 m na 17, 5 m. Zamek miał za zadanie bronić ziemi biskupów kamieńskich przed najazdami Brandenburgii, ponieważ granica między Nową Marchią a dobrami kościelnymi przebiegała wówczas wzdłuż Mogilicy. W bezpośredniej bliskości od zamku istniała osada, która w 1287 roku uzyskała prawa miejskie i została lokowana na prawie lubeckim. Zamek na przestrzeni wieków, od XIV do XVI wieku podlegał rozbudowie.

Do wieży mieszkalnej, otoczonej prawdopodobnie murem, dobudowano mur obwodowy, który otaczał dziedziniec o wymiarach 13,8 na 19,5 metra. Do dzisiejszych czasów na powierzchni ziemi nie zachowały się po nim żadne ślady. Zamek uległ rozbudowie w 1733 roku.

Dzieje zamku i położonego obok miasta były na przestrzeni wieków bardzo burzliwe. W 1387 roku biskup kamieński na mocy porozumienia oddał zamek i miasto w posiadanie książąt pomorskich. Pozostał w ich rękach do roku 1436. Położenie nad grani-

cą powodowało, że zamek i miasto Lipie były wielokrotnie rabowane i niszczone. W I poł. XV wieku znalazły się w rękach rodziny von Leckow. W niszczeniu miasta i zamku mieli również swój udział Krzyżacy ze Świdwina, którzy w 1444 roku złupili obie osady.

W 1461 roku właścicielem zamku i miasta został Eggard von Manteuffel z Połczyna, który w 1479 roku otrzymał od księcia pomorskiego Bogusława X Lipie, jako dziedzictwo lenne z prawem wykonywania najwyższego sądownictwa. Przez okres 1521-1544 Lipie było rezydencją biskupa Erazma Manteuffla i przeżywało wtedy najlepsze lata swojego rozwoju. Nie ominął go jednak najazd Borków, w wyniku którego zamek ponownie zniszczono. W 1572 roku Lipie straciło prawa miejskie. Stało się tak na skutek konfliktu, jaki powstał pomiędzy mieszczanami Lipia a bratankiem biskupa Kerstenem von Manteuffel. Utrata praw miejskich, kolejne wojny, w tym szczególnie 30-letnia, spowodowały upadek miasta i zamku. Ludność przeniosła się do Połczyna. Na przełomie XVII i XVIII wieku właścicielami tych ziem została rodzina von Zastrow. Część majątku pozostała jednak w rękach rodu von Manteuffel. Przez pewien krótki okres niewielka część dóbr należała do rodziny von Klitzing. Od 1786 roku cały majątek należał już tylko do Jürgena Heinricha von Zastrow. W 1802 roku jego syn Ernst Georg sprzedał majątek w Lipiu za kwotę 52 350 talarów Otto Bogislawowi von Kleist. Następnie w majątku wielokrotnie i na krótko zmieniali się właściciele. W 1847 roku dobra lipieńskie nabył Helmuth Friedrich Müller, który w 1862 roku odsprzedał część dóbr (folwark Paszęcin). W poł. XIX wieku Lipie, według Berghausa („Landbuch des Herzogtums Kascnubien") składało się z alodialnego majątku rycerskiego, wsi z kościołem parafialnym i szkoły. Majątek składał się z trzech folwarków i młyna – łącznie liczył 5421 mórg ziemi i mieszkało w nim 732 mieszkańców. W 1892 roku właścicielem majątku był Guse, obszar wynosił 1038 ha. W 1905 roku należał do Adolfa von Wulfkrona, później do jego żony. W 1920 roku majątek, a najprawdopodobniej jego część nabył Friedrich Pretzella, a po jego śmierci Martma Pretzell. W 1939 roku wieś Lipie liczyła 736 mieszkańców, którzy mieszkali w 173 domach.

Z pierwotnego zespołu folwarcznego, który w XIX wieku składał się z podwórza gospodarczego wraz z budynkami inwentarskimi i gospodarczymi oraz dworu wraz z parkiem, do dzisiejszych czasów dotrwał: dwór – obecnie plebania, budynek bezstylowy z końca XIX wieku, 7-osiowy, z ryzalitami, nieciekawy; park – o powierzchni 6 ha, założony w II poł. XIX wieku o kompozycji krajobrazowej (naturalistycznej).

Najciekawszym obiektem we wsi pod względem architektonicznym jest gotycki kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej z XV wieku. Murowany z kamienia, oszkarpowany. Objęty ochroną konserwatorską. Zachowane pierwotne wyposażenie kościoła.

Godne uwagi są niektóre domy mieszkalne, z końca XIX i pocz. XX wieku, szczególnie te o konstrukcji szachulcowej.

Lubiechowo

63

- niemiecka nazwa Lübchow
Gmina Karlino, powiat białogardzki

Lubiechowo – dawny majątek rycerski, stare lenno rodu von Ramel. Świadczy o tym m.in. kościół z kryptą grzebalną ufundowany przez ród von Ramel.
Okazały zespół pałacowo-parkowy wzniósł mieszczanin Rudolf Schröder. Tytuł szlachecki uzyskał w 1861 r.
Pałac neoklasycystyczny powstał w 1835 r., usytuowany jest pomiędzy parkiem a dziedzińcem gospodarczym. Wzniesiony został na planie kwadratu z ośmiobocznymi wieżami w narożnikach. Jest to budowa dwukondygnacyjna, z centralnym jednokondygnacyjnym belwederem w partii dachu. Wieże trójkondygnacyjne. Wejście do budynku prowadziło przez paradne kamienne schody. Od strony parku znajdują się pozostałości parterowego ryzalitu zwieńczonego trójkątnym naczółkiem. Pałac jest opuszczony, popada w ruinę; stanowi własność osoby prywatnej.
Tuż za pałacem rozpościera się 11-hektarowy park z poł. XIX w. Wzorem dla założycieli parku był styl angielski.

Lubkowice

64

- niemiecka nazwa Johannisberg
Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

Dwór bez cech stylowych, wybudowany w II poł. XIX w., silnie przebudowany po 1945 r., zatracił w znacznym stopniu swój pierwotny wygląd. Brak parku.
Lubkowice to dawny XVIII-wieczny folwark będący własnością Rady Miejskiej w Kołobrzegu. Od lat 70-tych XIX wieku należał do rodziny Hindenberg, która to wybudowała obecny dwór, oni też byli właścicielami majątku do końca II wojny światowej.

Lubogoszcz

65

– niemiecka nazwa Läbgust
Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki

Pierwotnie istniejący eklektyczny pałac z II poł. XIX wieku, został rozebrany. Zachowały się jedynie pozostałości części ściany frontowej. Otaczający park ma charakter naturalistyczny, zajmuje powierzchnię 5,5 ha.
Lubogoszcz od XVIII w. wchodził w skład lenna rodu von Glassenapp i pozostawał w jego rękach (lub ludzi z nim skoligaconych) do 1945 r. W pobliżu założenia pałacowo-parkowego znajduje się neogotycki kościół z II poł. XIX w. oraz aleja bukowa wiodąca w stronę pałacu, złożona z 15 drzew o obw. 300-325 cm.

Luboradza 66
– niemiecka nazwa Lübrassen
Gmina Barwice, powiat szczecinecki

Osada malowniczo położona nad jeziorem Koprzywno, wśród bukowych lasów porastających zbocza porozcinanej wąwozami doliny. Założona została w XIX w., z tym, że istniejące założenie dworskie powstało na pocz. XX w., gdy właścicielem majątku był major von Ditfurth–Lübrassen. Obecny dwór pozbawiony jest określonych cech stylowych. Jest to budowla parterowa z mieszkalnym poddaszem, przykryta dachem mansardowym. Elewacja frontowa z pseudoryzalitem w części centralnej, poprzedzona jest tarasem. Pow. użytkowa dworu (obecnie ośrodek wczasowy) 821 m^2. Wokół pałacu park krajobrazowy o pow. 2 ha.

Łegi – niemiecka nazwa Langen 67
Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Zespół dworsko-parkowy z II poł. XIX w., pozostałość po dawnym majątku rycerskim, w skład którego pierwotnie wchodziły cztery folwarki. Pierwotnie posiadał trzech właścicieli. Jedna część majątku stanowiła współwłasność rodów von Krockow i von Podewils, a druga była starym lennem rodziny von Manteuffel, która w 1770 r. sprzedała majątek rodzinie von Podewils. W II poł. XIX w. właścicielem majątku został Stank, a w 1928 r. Gerhard von Hagen. W rękach rodziny von Hagen majątek dotrwał do

marca 1945 r. Istniejący dwór powstał najprawdopodobniej między 1825 a 1850 r., z inicjatywy rodziny von Podewils w miejscu XVII-wiecznego dworu. Jest to budynek wzniesiony na planie prostokąta z ryzalitem i werandą. Charakteryzuje się złożonością form stylowych. Elementem klasycystycznym jest ganek kolumnowy, profilowane opaski okien i mansardowy dach. Natomiast okna w elewacjach bocznych w stylu „Rundbogenstil", charakterystycznym dla poł. XIX w. Obecnie budynek stanowi własność potomków ostatnich właścicieli, państwa von Hagen. Prowadzone są prace remontowe, mające na celu wierne odtworzenie dworu z okresu jego powstania. W dworze można przenocować, prowadzony jest pensjonat. Po wschodniej i południowej stronie dworu rozciąga się park krajobrazowy z mocno przetrzebionym drzewostanem.
W parku znajduje się kaplica neogotycka, murowana z kamienia, obecnie w ruinie.

Łęknica – niemiecka nazwa Lucknitz
Gmina Barwice, pow.szczecinecki

68

W północno-zachodniej części wsi, przy drodze do Tychowa ulokowane jest rozległe założenie podworskie składające się z dworu, parku i zabudowań gospodarczych oraz inwentarskich, stojące przy wydłużonym dziedzińcu.
Dwór pochodzi z II poł. XIX w., rozbudowany i przebudowywany w XX w. Obecnie styl dworu można określić jako eklektyzm z motywami neorenesansu. Wzniesiony został na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, przykryty dwuspadowym dachem. Na osi fasady pseudoryzalit zakończony trójkątnym tympanonem. Główne wejście wiedzie poprzez niewielki ryzalit, którego narożniki oraz samo wejście ujmują pilastry. Elewacja podzielona wąskimi gzymsami oraz półkoliście zamkniętymi oknami. Okna w piwnicach zamknięte łukami odcinkowymi. Pow. użytkowa 1240 m^2. Dwór wybudowano z cegły na kamiennym fundamencie. Przykrycie dachu wykonano z dachówki zakładkowej.
We wnętrzu dworu z pierwotnego wyposażenia zachował się kominek.
Po stronie północnej dworu rozciąga się 2,3-hektarowy park naturalistyczny.
Zabudowania gospodarcze, które się zachowały to: spichlerz z 1889 r., stodoła, obora, owczarnia; wszystkie zbudowane z cegły i kamienia.

Marcelin – niemiecka nazwa Horngut

69

Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

Zespół dworsko-parkowy Horngut powstał w XIX w.; właścicielem majątku w końcu XIX stulecia był Weidemann, który najprawdopodobniej wybudował, zachowany do dzisiaj, dwór i zabudowania gospodarcze. Dwór został wzniesiony na pocz. XX w. Jest to budynek bezstylowy, założony na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy, przykryty dachem dwuspadowym. Na osi fasady szerokie wejście główne, zamknięte łukiem odcinkowym oraz ozdobione motywami ludowymi. Dwór wzniesiony dla ówczesnych właścicieli majątku – rodziny von Knuth.
Po stronie południowej dworu rozciąga się park krajobrazowy, a właściwie jego pozostałości.

Mierzyn - niemiecka nazwa Alt Marin

70

Gmina Karlino, powiat białogardzki

Dawny zespół pałacowo-parkowy z II poł. XIX w., założony przez ówczesnego właściciela majątku rycerskiego Friedricha Scheünemanna. Do naszych czasów dotrwał park pałacowy, naturalistyczny, o pow. 4 ha. Istniejący pałac został rozebrany w 1970 r.
Z dawnego zespołu pozostały w części budynki gospodarcze. Najlepiej zachowany, bez zmian w pierwotnym wyglądzie jest dom zarządcy wybudowany z kamienia i cegły.

Mierzynek

71

- niemiecka nazwa Neu Marin
Gmina Karlino, powiat białogardzki

Mierzynek pierwotnie wchodził w skład majątku rycerskiego w Mierzynie, którego właścicielem był Friedrich Scheünemann. W 1822 r. podzielił majątek między dwóch synów, z których jeden pobudował w Mierzynku dwór na swoje potrzeby. Jest to budowa w stylu eklektycznym, składająca się z trzech części. Najstarszy jest parterowy budynek o konstrukcji ryglowej. Do niego dobudowano w II poł. XIX w. dwukondygnacyjną bryłę przykrytą dwuspadowym dachem. Trzecia część dobudowana została na pocz. XX w. do drugiej ściany szczytowej budynku ryglowego. Trójkondygnacyjna dobudówka swoją wielkością przytłacza całość wcześniejszego rozwiązania.
Tradycyjnie dwór otoczony jest roślinnością, tworzącą park o pow. 4,3 ha w stylu eklektycznym o regularnym układzie.

Miękowo 72
– niemiecka nazwa Mänchowahof
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

Zespół dworsko-parkowy z końca XIX w., założony przez Willy Knutha. Bezstylowy dwór założony na rzucie prostokąta z przybudówką i drewnianą werandą, podpiwniczony, parterowy, przykryty dachem mansardowym.
Po stronie południowej rozciąga się park naturalistyczny z XIX w.

Miłobądź - niemiecka nazwa Karlshof 73
Gmina Biały Bór, powiat szczecinecki

Dwór neoklasycystyczny, wybudowany na pocz. XX w., murowany, parterowy z mieszkalnym poddaszem (sypialnie). Bryła dworu przykryta dachem dwuspadowym z wypiętrzoną facjatą pośrodku fasady i tylnej elewacji. Facjata stanowi przedłużenie pseudoryzalitu, przez który wiedzie główne wejście do dworu. W wyniku przeprowadzonego remontu po 1945 r. zmieniono układ okien, zlikwidowano gzymsy międzykondygnacyjne oraz rozebrano ganek. Zmieniono nakrycie dachu. Łupek bądź też dachówkę zamieniono na eternit. Całość nieciekawa, klasyczny przykład jak można zepsuć wygląd dworu poprzez przeprowadzenie nieprzemyślanego remontu. Z pierwotnego założenia zachował się budynek murowany owczarni przy bramie wjazdowej oraz niewielki park z zamulonym i zarośniętym stawem pośrodku. W drzewostanie przeważają okazy liściaste, sporadycznie iglaste.
Miłobądź to dawny folwark wydzielony w II poł. XIX w. z majątku Świerszczewo. W 1922 r. majątek liczył 256 ha, a właścicielem był Frietz Rübenhagen.

74

Modrzewiec
– niemiecka nazwa Heyde, Heide
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

Pałac neobarokowy, wzniesiony najprawdopodobniej w II poł. XIX wieku dla rodziny Pretzel. Założony na planie prostokąta, widoczny prostokątny ryzalit od strony fasady. Budynek dwukondygnacyjny plus mieszkalne poddasze, murowany, z otynkowanej cegły, na kamiennej podmurówce. Z neobarokowego wystroju zachował się wystrój partii dachowej i piętra ryzalitu przy fasadzie. Wystrój elewacji przyziemia uległ likwidacji. Wnętrza reprezentują układ typowy dla XVIII-wiecznych rozwiązań pomorskich siedzib szlacheckich. Dach budynku mansardowy, przykryty dachówką – karpiówką. Dwór był kilkakrotnie remontowany, w latach 70-tych przeprowadzono generalny remont. Niestety likwidacji uległ pierwotny wystrój elewacji. Zachował się jedynie kształt i obramowanie okien na mansardzie oraz wystrój górnej kondygnacji ryzalitu przy fasadzie. Na wystrój ten składają się jońskie kolumny wspierające belkowanie zwieńczone gzymsem podokapowym. Współczesne zmiany dokonane w wystroju elewacji bardzo zubożyły architekturę pałacu. Budynek obecnie użytkowany jest jako Dom Pomocy Społecznej.

Do pałacu od strony zachodniej przylega park krajobrazowy o powierzchni 6 ha, wtopiony w pejzaż, stanowiący fragment tzw. „połoniny Lipie".

Pierwotny układ komunikacyjny zmieniony. Wybudowano szereg nowych obiektów (garaże), często w miejscach po starej inwentarskiej bądź gospodarczej zabudowie. Założenie pałacowo-parkowe objęte jest ochroną konserwatorską.

Obecna wieś Modrzewiec to dawna część majątku Lipie, stąd też jej losy związane były z historią miasta, wsi i zamku Lipie. Przez kilka wieków była własnością rodu von Manteuffel, później rodu von Zastrow. Modrzewiec swoje początki zawdzięcza hodowli owiec. Swoją niemiecką nazwę „Heide" wywodzi od wolnej zagrody chłopskiej, która funkcjonowała obok majątku Modrzewiec. Na przełomie XVIII i XIX wieku Modrzewiec stał się posiadłością samodzielną, a z uwagi na wielkość nadano mu status dóbr rycerskich. Wśród właścicieli spotkać można majora von Wallentin i jego syna (gospodarzył do 1852 r.), niejakiego Zeitza, który po 3 latach sprzedał majątek Hugonowi Pretzell. Rodzina Pretzell posiadała majątek do 1939 r. Wielkość majątku – 425 ha i przez wszystkie lata nie ulegała większym zmianom.

Mołotowo

75

- niemiecka nazwa Moltow
Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

Pałac neoklasycystyczny wybudowany na początku XX w., na planie prostokąta, z płytkimi ryzalitami w części środkowej wszystkich elewacji, dwukondygnacyjny, otynkowany, przykryty dachem płaskim z kopułą i świetlikami nad klatką schodową. Wejście główne wraz z reprezentacyjnymi schodami ozdobione portykiem wspartym na czterech kolumnach w porządku doryckim. Cała bryła budynku zwieńczona płaską attyką, dekorowaną pilastrami, liczne gzymsy i pilastry dekorujące ryzality w elewacjach bocznych. Obiekt w dobrym stanie technicznym, przekształcony na budynek mieszkalny. Przed pałacem wzdłuż prostokątnego dziedzińca zabudowania gospodarcze, w tym XIX-wieczny spichlerz.

Na południe od pałacu rozciąga się 6 ha park krajobrazowy założony w XIX w.

Mołtowo pierwotnie wchodziło w uposażenie kapituły katedry w Kołobrzegu, następnie aż do XVIII w. stanowiło lenno rodu von Blanckenburg. Przez okres 24 lat należało do rodu von Bonn. Od 1798 r. aż po koniec II wojny światowej wraz z majątkiem w pobliskim Pobłociu Małym należało i stało się siedzibą rodu von Braunschweig wywodzącego się z Kołobrzegu.

Myślino - niemiecka nazwa Moltow 76
Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

Pałac w stylu neoklasycystycznym wybudowany w II poł. XIX w., na potrzeby rodziny von Gelsdorff wywodzącej się z centralnych Niemiec. Jest to budynek wybudowany na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, zwieńczony dachem czteropołaciowym kryty dachówką karpiówką. Zbudowany z cegły, otynkowany. Część środkowa fasady i elewacji ogrodowej zaakcentowana portykiem wspartym na filarach, od ogrodu zwieńczona frontonem. Ponad portykiem fasady balustrada balkonu. Pałac obecnie jest nieużytkowany, niszczeje. We wnętrzu zachowała się boazeria w części pomieszczeń parteru oraz kominek.

Na południe od pałacu rozpościera się 1 ha park krajobrazowy, zarośnięty.

Historia wsi liczy sobie ponad 680 lat, została wymieniona w dokumencie z 1323 r. określającym uposażenie kościoła w Gościnie. Przez następne cztery wieki była lennem rodu von Blanckenburg. W 1768 r. właściciel dóbr myślińskich został Franciszek Wolf ze Szczecina. Od 1859 r. Myślino przeszło we władanie rodziny von Gelsdorff i było w jej posiadaniu do końca II wojny światowej.

Nasutowo – niemiecka nazwa Natztow 77
Gmina Białogard, powiat białogardzki

Park romantyczny z II poł. XIX wieku, o powierzchni 1,2 ha, w tym 0,5 ha wody (staw ze sztuczną wysepką). Park ma formę dwóch fos otoczonych nasypami. Fosa zewnętrzna ma kształt litery „U", a fosa wewnętrzna posiada kształt koła otaczającego wysoką wyspę. Nad zewnętrzną fosą położony jest dwór mający charakter willi pochodzącej z lat 30-tych XX wieku.

Nasutowo – to stare lenno rodu Wopersnow, odsprzedane wraz z Kamasowem rodzinie von Kleist. W 1910 r. jako właściciel figuruje Joachim von Kleist. Majątek liczył wówczas 561 ha, w tym 139 ha lasów. Nasutowo pozostało w rękach rodu von Kleist do końca II wojny światowej.

78

Nawino – niemiecka nazwa Nassin

Gmina Białogard, powiat białogardzki

Dwór wzniesiony w 1848 roku, prawdopodobnie dla rodziny von Lühe. W 1908 r. przebudowano go nadając mu dzisiejszy wygląd. Obie daty wyryte są na kamieniach podmurówki w jednym z narożników domu. W trakcie rozbudowy wzniesiono ryzalit oraz nieistniejącą obecnie werandę ogrodową, przebudowano poddasze, przełożono dach. Budynek zbudowany jest na rzucie prostokąta z gankiem na osi elewacji frontowej i płytkim ryzalitem w elewacji wschodniej. Korpus jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem. W środkowej części budynku ryzalit dwukondygnacyjny. Przed gankiem schody i półkolista rampa. Powierzchnia użytkowa ok. 900 m^2.

Do dworu przylega bezpośrednio park naturalistyczny z pocz. XX wieku, założony przez rodzinę Wilde.

Nawino – to dawny majątek rycerski, stanowiący pierwotne dobra rodu Hechthausen. W XVIII wieku majątek staje się własnością rodu von Münchow, a później von Ùckermann. Od 1817 roku właścicielami została rodzina von Lühe i von Sydow. W XX wieku, pod koniec II wojny światowej majątek znalazł się we władaniu rodziny Wilde.

Powierzchnia majątku wynosiła 1910 r. (właściciel leutnant Konrad Wilde) 454 ha, w tym 76 ha lasów. Po wojnie długi czas majątek zajmowała Armia Czerwona. Później został przejęty przez nieistniejący obecnie PGR Czarnowęsy.

Nielep – niemiecka nazwa Nielep
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

79

Z pierwotnego założenia dworsko-parkowego zachował się tylko park z XIX wieku. Obiekt objęty ochroną konserwatorską, o regularnym (trapezoidalnym) rozplanowaniu i naturalistycznej formie. Widoczna aleja z kasztanowcami, prowadząca pierwotnie do dworu. Powierzchnia parku – 2 ha.

O nieistniejącym dworze niewiele wiadomo. Został wzniesiony tak jak część zabudowań gospodarczych w latach 90-tych XIX wieku. W okresie, gdy właścicielami majątku był E. Seyer tuż obok dworu istniała oficyna, która tak jak dwór przestała istnieć po 1945 r.

Z innych obiektów z tego okresu zachował się kościół neoromański z ciosanego kamienia polnego oraz domy mieszkalne z końca XIX wieku, często konstrukcji szachulcowej.

Nielep to jedna z najstarszych wsi na ziemi świdwińskiej. Swoją nazwę wywodzi od słowiańskiego „nie – leba", czyli „blisko rzeki", tj. Regi. W 1349 r. margrabia Ludwig oddał wieś Nielep rycerzowi Hasso von Wedel w lenno. W 1389 r. właścicielami majątku zostali bracia Wopersnow, którzy to, jak odnotowano w kronice, sprzedali 7 włók ziemi Bractwu „Bożego Ciała" ze Świdwina. Od 1349 r. druga część wsi znalazła się w posiadaniu wójta krzyżackiego ze Świdwina, później prawa do niej nabył zakon Joannitów, który był właścicielem do 1808 r. do czasu sekularyzacji. Po tym czasie majątek został przejęty przez pruski skarb państwa. Od 1402 r. wieś Nielep znalazła się w granicach państwa krzyżackiego, a w roku 1444 odnotowany został najazd załogi polskiej z zamku w Starym Drawsku. W 1545 r. urząd sołtysa z władzą sądowniczą i 4 włókami ziemi objął Augustin Ponad (Ponath), który zapoczątkował długoletnie tej rodziny. Trwająca w XVII wieku wojna trzydziestoletnia, doprowadziła do wyludnienia wsi. W 1736 r. wieś Nielep w 1/3 należała do miasta Świdwin, a w 2/3 do klasztoru Joannitów. We wsi był sołtys, 10 chłopów i jeden wolny, który nabył ziemię od miasta. Ziemia ta posłużyła do założenia folwarku, którego właścicielami byli kolejno: Krieger od 1823 r., Schrohl od 1844 r., Kuss od 1853 r., a następnie rodzina Seyer, która władała majątkiem do końca II wojny światowej. W 1825 r. wieś liczyła 282 mieszkańców, a w 1939 r. – 544 i 135 gospodarstw domowych.

Najbardziej intensywny rozwój majątku nastąpił pod koniec XIX wieku. Powstał wtedy zespół dworsko-parkowy wraz z zabudowaniami inwentarskimi i gospodarczymi (w tym gorzelnia i cegielnia). W 1892 r. według danych statystycznych majątek liczył 857 ha ziemi i należał do przeciętnych pod względem wielkości na Pomorzu. Ostatnim niemieckim właścicielem majątku był Paul Seyer. We wsi funkcjonowało również 160 ha gospodarstwo Heinza Kettnera oraz 22 zakłady przemysłowe i rzemieślnicze.

Nosibądy - niemiecka nazwa Naseband 80

Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki

Klasycystyczny pałac z przełomu XVIII i XIX w. został zbudowany na planie prostokąta – korpus główny, do którego przylega oficyna. Obecnie w stanie ruiny, pozostały ruiny zewnętrzne z fragmentami niegdyś bogato zdobionej elewacji. Wnętrza pałacu były bogato zdobione, występowały dekoracje malarskie ścian i sufitów.

Pałac opuszczony, na podstawie jego rozmiarów i zachowanych fragmentów można ocenić, że należał do jednych z ciekawszych obiektów na terenie Pomorza Środkowego. W lepszym stanie zachował się ponad 5,5 ha park naturalistyczny.

W pobliżu założenia pałacowo-parkowego zlokalizowany jest kościół z I poł. XVI w., przebudowany w 1775 r. i XIX wieku. Murowany z kamienia i cegły z wieżą o konstrukcji szachulcowej, wyposażenie barokowe. Jeden z ładniejszych kościołów z tego okresu w dorzeczu Parsęty.

Nosibądy do 1687 r. należały do rodziny von Glassenapp, potem przeszły w posiadanie Joachima von Kleist i jego następców. W 1735 r. majątek stał się własnością rodu von Bonin. Ostatnim właścicielem przed 1945 r. był Hans von Zastrow.

Nosowo - niemiecka nazwa Nassow
Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

Pałac z 1850 r., neorenesansowy, założony na planie prostokąta z trzema pseudoryzalitami oraz 2 kwadratowymi wieżami mieszkalnymi i ośmioboczną wieżą, mieszczącą klatkę schodową. Nad wejściem balkon. Partia główna budynku kryta dachem dwuspadowym z wystawkami i lukarnami. Ryzality boczne kryte dachem czterospadowym z attyką pełną. Ryzalit środkowy dachem czterospadowym ściętym, z tarasem, wieże mieszkalne dachami namiotowymi. Wszystkie dachy kryte blachą. Budynek pałacu o bogatej dekoracji architektonicznej. Bogactwo gzymsów, lizeny, fryzy, kartusze; wszystkie te detale nadają pałacowi szczególny wygląd i czynią go jednym z ładniejszych obiektów pałacowych w całym dorzeczu Parsęty.

Pałac położony jest w otoczeniu 22-hektarowego, krajobrazowego parku angielskiego z końca XVIII w. Pięknie utrzymany park, dobry stan techniczny pałacu, czyni z zespołu ciekawy obiekt turystyczny o wymiarze ponadregionalnym.

Najstarsze pisane wzmianki o Nosowie sięgają XIV w. i wspominają, że pierwszymi właścicielami Nosowa była patrycjuszowska rodzina Holkenów z Kołobrzegu, w Nosowie mieściła się główna siedziba rodu. Po jego wygaśnięciu majątek przeszedł na własność rodziny von Münchow i pozostawał w ich władaniu do 2 poł. XIX w.

W okresie od 2 poł. XVIII do 1 poł. XIX w. prawa do części Nosowa posiadał ród von Heydebreck. Pałac został wzniesiony prawdopodobnie w okresie władania barona von Sprenger. Do 1945 r. właścicielami Nosowa były rodziny von Heydebreck i von Sprenger.

Nowe Bielice

82

- niemiecka nazwa Neu Belz
Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

Pałac z XVIII w., przebudowany w 1863 r., rozbudowany w XIX i XX w. w stylu klasycystycznym. Budynek rozmieszczony na planie prostokąta z ryzalitami bocznymi, z portykiem od frontu (obecnie zabudowanym) i półkolistym gankiem kolumnowym w elewacji ogrodowej (również zabudowany). Podpiwniczony, dwukondygnacyjny kryty dachem dwuspadowym. Ryzality pokryte zaś dachem trójspadowym z wolimi oczami. Pałac został wzniesiony dla ówczesnych właścicieli – rodziny von Schmeling, wielokrotnie przebudowywany. W latach 1958-1960 pałac odrestaurowano, adaptując na potrzeby Domu Opieki Społecznej. Pałac otacza 3-hektarowy park krajobrazowy założony na przełomie XVIII i XIX w.

Nowe Bielice o bardzo starej metryce, sięgającej XIII w. Było to prawdopodobnie lenno rodziny von Beranhufen lub Bevernhufen. Następnie w II poł. XV w. wieś przeszła w ręce rodziny von Scheling, których uważa się za twórców założenia. Do 1945 r. majątek wielokrotnie, wzorem innych, zmieniał właścicieli, by w latach 30-tych XX w. zostać rozparcelowanym.

Nowe Ludzicko

83

– niemiecka nazwa Neu Lutzig
Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Założenie pałacowo-parkowe Nowe Ludzicko jest pozostałością po dawnym majątku rycerskim, który powstał w XIX w. po wydzieleniu go z majątku Stare Ludzicka. Pierwszym właścicielami Starego Ludzicka były rodziny von Wachholz oraz von Zastrow. Pałac z II poł. XIX w., wybudowany w stylu neobarokowym przez Brunsa, którego własnością pozostawał do końca XIX w. Jest to budowla dwukondygnacyjna z czterokondygnacyjną wieżą przyległą do bryły budynku od strony północnej. Widoczne trójosiowe ryzality na osi dłuższych elewacji. Dach dwuspadowy, naczółkowy.

Pałac położony jest na wysokiej skarpie w otoczeniu parku krajobrazowego (2,7 ha).

Ogartowo – niemiecka nazwa Jagertow

84

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Pierwotna nazwa wsi brzmiała Gawerow i istniał na jej terenie majątek rycerski. Potwierdzają to dokumenty pisane z przełomu XV i XVI w. Pierwszym znanym właścicielem majątku była rodzina von Manteuffel, Wieś stanowiła wówczas (tj. w XVI w.) lenno rodu. W 1925 r. pojawiło się nowe nazwisko – Karol Birkenfeld, jako ówczesnego właściciela majątku Jagertow – następna nazwa obecnej wsi Ogartowo.

Pozostałością po dawnym majątku rycerskim jest zespół dworsko-parkowy z I poł. XIX w. Dwór położony na skraju parku krajobrazowego, w stylu klasycystycznym, na rzucie prostokąta, jako masywna, parterowa budowla, przykryta dachem naczółkowym. Widoczny na osi fasady ryzalit zwieńczony trójkątnym tympanonem. Zachowały się ślady bogatej dekoracji na ścianach elewacji. Budynek w chwili obecnej w stanie postępującej ruiny, a szkoda, bo można zaliczyć dwór w Ogartowie do potencjalnie jednych z najładniejszych w dorzeczu Parsęty. Również otaczający dwór park jest zaniedbany.

Okole – niemiecka nazwa Wuckel

85

Gmina Borne-Sulinowo, powiat szczecinecki

Założenie podworskie złożone z dworu, parku i zabudowań gospodarczych istniało już w XVIII w., kiedy to właścicielami majątku był ród von Münchow. W XIX w. majątek przeszedł w inne ręce. W 1928 r. jako właściciela odnotowana Carla Stangen. Obecnie zachowany dwór został uratowany przed zniszczeniem przez nowych, prywatnych właścicieli. Wybudowany został w 1892 r. dla rodziny von Franecis. o czy świadczy data na chorągiewce umieszczonej na dachu budynku. Jest to budowla w stylu neoklasycystycznym wzniesiona na planie prostokąta ze zryzalitowanymi partiami szczytowymi, podpiwniczona, parterowa w części centralnej i piętrowa w częściach bocznych. Każda z trzech części dworu przykryta osobnym dachem dwuspadowym. Elewacje dworu mają skromną ale dobrze opracowaną dekorację. We wnętrzach zachowały się sztukaterie.

Po stronie wschodniej i południowej dworu zachował się XIX-wieczny park krajobrazowy.

Budynki gospodarcze w większości uległy rozbiórce.

Omulna – niemiecka nazwa Neuhof 86

Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

W XIX w. w Omulnej powstała domena państwowa, czyli majątek ziemski, którego właścicielem było Państwo Pruskie. Równolegle zostały wybudowane zabudowania folwarczne wraz z dworem, który był siedzibą administratora majątku.
Ceglany, niszczejący dwór został wybudowany w II poł. XIX w. Budynek bez wyraźnych cech stylowych, na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady i osi ogrodowej. Podpiwniczony, parterowy, przykryty dachem dwuspadowym. Przed pałacem rozległy dziedziniec gospodarczy zabudowany budynkami inwentarskimi z kamienia i cegły. Po stronie południowej dworu rozciąga się park krajobrazowy z II poł. XIX w., o pow. 1,2 ha.

Osiczyn – niemiecka nazwa Neuhof 87

Gmina Borne Sulinowo, powiat szczecinecki

Neoklasycystyczny dwór z 1921 r., wzniesiony na planie prostokąta, podpiwniczony, jednokondygnacyjny, przykryty dachem dwuspadowym z naczółkami. Nad wejściem wystawka zakończona trójkątnie. Otwory okienne bogato zdobione (uszaki i klucze w zwieńczeniu). Drzwi wejściowe obramowane zdobieniami o motywach roślinnych. Budynek w części odrestaurowany (przez jednego z dwóch prywatnych właścicieli) z poszanowaniem dawnego wyglądu. Z pierwotnie istniejącego parku zachowało się kilka egzemplarzy młodszego drzewostanu.

Ostre Bardo – niemiecka nazwa Wusterbarth

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński 88

Pozostałości średniowiecznego zamku /w postaci wieży mieszkalnej/ zaznaczone w środku wsi w postaci wyniosłego nasypu usytuowanego na podmokłym terenie. Zamek miał zostać zbudowany na potrzeby rodu von Wolde, który w wyniku nadań przybył na Pomorze z Rugii.Miało to miejsce około 1332 r.

Ostrowąsy – niemiecka nazwa Wusterhanse

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

89

Z dużego założenia dworskiego do dzisiejszych czasów zachował się park krajobrazowy pochodzący z przełomu XVIII i XIX w., zajmujący powierzchnię 10 ha..

Dwór pochodzący z XVIII w., barokowy, o konstrukcji szachulcowej – rozebrany. Zachowały się dwie obory oraz spichlerz z II poł. XIX w., zaadaptowany na potrzeby biurowo- mieszkaniowe obecnego właściciela majątku. W pobliżu kościół szachulcowy, ładnie utrzymany, pochodzący z XVI/XVII w. z wyposażeniem barokowym.

Ostrowąsy – wieś lenna rodu von Zastrow, we władaniu których pozostawała od czasów średniowiecza aż po II poł. XIX w., oni też byli twórcami założenia parkowo-dworskiego, które dotrwało do dzisiejszych czasów. Swój wpływ na rozwój Ostrowąsów mieli ostatni niemieccy właściciele, rodzina von Heydebreck. To za ich czasów powstało większość budynków inwentarskich i gospodarczych.

Parchlino – niemiecka nazwa Parchlin

90

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

Zespół dworsko-parkowy z końca XIX w., dobrze zachowany. Dwór z pocz. XX w., modernistyczny, murowany, parterowy z mieszkalnym poddaszem, przykryty mansardowym dachem. Liczne ryzality w elewacji budynku, ganek, wykusz i piętrowa weranda; budynek zachowany w bardzo dobrym stanie. Szczególnego uroku dodaje 4-kolumnowy portyk z wnęką, przez którą wiedzie główne wejście do dworu.

Z pierwotnego parku naturalistycznego o pow. 2 ha zachowały się kępy starszego drzewostanu.. Obiekt niedostępny, teren prywatny.

Parchlino to dawny folwark rodziny von Glassenapp, we władaniu której pozostawał od XVIII w, aż po XIX w. Ostatnim właścicielem była rodzina von Heydebreck, która nie tylko, jak w przypadku Parchlina, stała się w XIX w. właścicielami znacznej części dóbr rodziny von Glassenapp.

Parnowo – niemiecka nazwa Parnow
Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

91

Dwór z II poł. XIX w., klasycystyczny, wybudowany na rzucie wydłużonego prostokąta, z wieżą na rzucie kwadratu. Bryła nieregularna, co wskazuje na etapową rozbudowę obiektu. Elewacja frontowa z pseudoryzalitem i tarasem na osi poprzecznej. Ryzalit zwieńczony trójkątnym naczółkiem. Korpus dworu dwukondygnacyjny, wieża czterokondygnacyjna. Elewacja pierwotnie dekorowana była, wykonanym w tynku, boniowaniem oraz malowana na biało. Obecnie otynkowana jest szarym tynkiem cementowym. Dwór wybudowano dla rodziny von Heidebreck, we władaniu której Parnowo znajdowało się od 1419 r. przez pozostałe 500 lat. Ostatnim właścicielem niemieckim był Albrecht von Kameke. O średniowiecznym rodowodzie Parnowa świadczy również kościół gotycki, jednonawowy, zbudowany w XV w., przebudowany w XIX w. z barokowym wyposażeniem. Dwór otoczony jest XIX-wiecznym parkiem krajobrazowym o pow. 8 ha.

Parsęcko - niemiecka nazwa Persanzig
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

92

Założenie dworsko-pałacowe położone na zachód od drogi wiejskiej Parsęcko – Radomyśl, do którego prowadzi droga wyłożona kamiennym brukiem. Majątek ziemski w Parsęcku powstał w XVIII w., pod koniec XIX w. uległ rozdrobnieniu na trzy osobno funkcjonujące gospodarstwa; każde z osobna zabudową.

Zachowany do dzisiaj dwór jest w stanie ruiny. Pierwotnie był to budynek w stylu neoklasycystycznym, na planie prostokąta ze zryzalitowanymi, bocznymi osiami przy fasadzie. Dwór jest parterowy, z piętrowymi ryzalitami z poddaszem. Przykryty dachem dwuspadowym.

Po północno-zachodniej części dworu park krajobrazowy z drzewostanem rodzimym.

Parsowo – niemiecka nazwa Parsow

93

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

Pałac założony pierwotnie na planie prostokąta (korpus główny – rok budowy 1782), z dobudowanymi od południa na rzucie prostokąta aneksami (1910 r.), a od strony północnej na rzucie zbliżonym do kwadratu, z półkolistym ryzalitem na osi fasady i prostokątnym w elewacji ogrodowej (1860 r.) oraz prostokątną przybudówką w elewacji południowej. Pałac został wzniesiony dla rodziny von Gerlach i powstawał w trzech etapach. Budowę zainicjował Ludwig August von Gerlach. Znani są również budowniczowie ostatniego, trzeciego etapu: miejscowi architekci Heidenveich i Michel.

We władaniu rodziny von Gerlach pałac pozostawał do końca II wojny światowej. Po 1945 r. przechodził burzliwe dzieje - pobyt wojsk sowieckich, biura PGR-u i dewastacja. Pod koniec lat 70-tych XX w. stał się własnością PRiTV. Obecnie mieści się w nim Dom Opieki Społecznej. O wielkości pałacu świadczy jego kubatura – 12 939 m3.

Elewacja budynku z licznymi zdobieniami: boniowane ściany, gzymsy wieńczące profilowane, kartusze herbowe z herbem rodziny von Gerlach, profilowane ościeża otworów drzwiowych. Całość dobrze utrzymana, widoczna troska o wierne odtworzenie stanu budynku z okresu jego powstania. We wnętrzach pałacu zachowane elementy pierwotnego wyposażenia: boazerie (hol i sala ogrodowa), sztukaterie o różnych motywach: stylizowanego słońca, liści akantu, muszli (hol, sale na parterze). W sali koncertowej pseudokasetonowy strop, w sali ogrodowej i sali na piętrze kominki.

Od zachodu i północy do pałacu przylega 13-hektarowy park kra-

jobrazowy założony na przełomie XVIII i XIX w., przechodzący w las mieszany.
Park w Parsowie należy do jednych z najbardziej godnych odwiedzenia, tym bardziej iż, jest właściwie utrzymany i pielęgnowany. Dysponuje też stosowną infrastrukturą (ławki). Na terenie parku, w bezpośrednim otoczeniu parku neogotycki kościół, jednonawowy, wybudowany w latach 1880-1881, kryty łupkiem, z wyposażeniem gotyckim i barokowym. Całość założenia pałacowo-parkowego oddzielona murem ceglanym od zabudowań gospodarczych. Wieś Parsowo stanowiła w XII w. nadanie klasztorne, a następnie przeszło w posiadanie rodu rycerskiego von Parsow. W XIV w. była główną, obok Świemina i Warmina posiadłością rodu von Parsow. Po jego wygaśnięciu cały majątek przeszedł w ręce rodziny von Heidebreck z Parnowa. W 1772 r. cały majątek złożony ze wsi Parsowo, Warnino, Świemino stał się własnością rodziny von Gerlach, którzy to wybudowali zespół pałacowo-parkowy w Parsowie. Wsie Parsowo i Świemino pozostawały we władaniu rodziny von Gerlach aż po ich kres, czyli do marca 1945 r.

Paszęcin– niemiecka nazwa Passentin

94

Gmina Rąbino, powiat świdwiński

Dwór z końca XIX wieku wzniesiony na planie zbliżonym do litery „H". Budynek składa się z trzech części: głównej, centralnej jednokondygnacyjnej i dwóch skrzydeł ryzalitami. Skrzydła dwukondygnacyjne. Elewacja budowli bez wystroju. Układ wnętrz dwutraktowy. Do elewacji południowej przylega niewielka przybudówka z tarasem. Zróżnicowana bryła budynku nawiązuje do powszechnie stosowanych w XVIII-wiecznych rozwiązań. Przeprowadzony w 1975 r. generalny remont doprowadził do zeszpecenia budynku. Zlikwidowane zostały wszystkie elementy dekoracyjne elewacji. Z elementów małej architektury zachował się częściowo masywny mur kamienny z krenelażem.
Park krajobrazowy o powierzchni 1,7 ha rozciąga się na zachód od dworu, ma kształt litery „L", pod opieką konserwatorską. W parku znajdowała się szklarnia oraz basen wodny. Oba obiekty uległy zniszczeniu.
Zabudowania inwentarskie i gospodarcze oraz domy robotników folwarcznych częściowo już nie istnieją, bądź uległy przeobrażeniom.
Historia obecnej wsi Paszęcin jest krótka i zaczyna się w 1862 r., gdy to z części swojego majątku Lipie Helmuth Friedrich Müller wyłączył część ziem i sprzedał. Nabywcą był radca dworu Nicolai. W rodzinie Nicolai Paszęcin pozostał do końca II wojny światowej. Majątek liczył w 1892 r. 405 ha powierzchni. Uprawiano zboża i rośliny pastewne. Po wojnie funkcjonował w ramach PGR Rąbino. Obecnie ziemia w rękach prywatnych. Dwór zamieniono na mieszkania.

Piotrowice - niemiecka nazwa Peterfitz

95

Gmina Dygowo, powiat kołobrzeski

Dwór z II poł. XIX w., mocno zmieniony w trakcie prac remontowych przeprowadzonych po 1945 r. Jest to budynek wzniesiony na planie prostokąta, podpiwniczony, przykryty niskim dwuspadowym dachem. Przy ścianie szczytowej ganek o konstrukcji szachulcowej, powstały na miejscu ryzalitu. Wyposażenie architektoniczne; gzymsy podokienne i kordonowe. Dwór otoczony parkiem krajobrazowym, założonym w II poł. XIX w.

Piotrowice to średniowieczna wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1319 r. Wówczas to Hibertus Glasenapp sprzedał wieś dla dziekana kołobrzeskiej kapituły kolegiackiej Ludwika de Wida. W późniejszych latach majątek Piotrowice miał wspólnych właścicieli razem z Kłopotowem. Ostatnim niemieckim właścicielem był Fritz von Sydow.

Pławęcino

96

- niemiecka nazwa Planenthin
Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

Na zachód od zabudowań wiejskich położony jest dwór wybudowany na pocz. XX w. Jest to budynek bezstylowy, założony na planie dwóch prostokątów przecinających się pod kątem prostym. Murowany z cegły, jednokondygnacyjny, otynkowany, przykryty dachem dwuspadowym. Obiekt raczej nieciekawy, wiele elementów dekoracyjnych elewacji uległo zatarciu. Zmiana funkcji doprowadziła do zmiany pierwotnych podziałów wnętrz. Na południe od dworu park krajobrazowy o pow. 1,5 ha.

Pierwsze wzmianki o Pławęcinie pochodzą z 1323 r. i zawierają informacje o uposażeniu kościoła w Gościnie. W skład tego uposażenia wchodziła również i wieś Pławecino. Następnie należała do rodu von Blankenburg i stan ten trwał do pocz. XVIII w. Przez pewien okres należała do rodu von Bonin i von Kameke.

W II poł. XIX w. stała się własnością zmieniających się kolejno rodów mieszczańskich. Taki stan rzeczy był charakterystyczny w owym czasie dla wielu majątków ziemskich, gdyż popadająca w problemy finansowe szlachta zaczęła wyzbywać się ziemi.

Pobłocie Wielkie 97

- niemiecka nazwa Publut, Groß Pobloth
Gmina Karlino, powiat białogardzki

Pobłocie Wielki – Poblut, stare lenno rodu Damitz, wymienione po raz pierwszy już w XVI w., od XVII w. w posiadaniu rodziny von Blankenburg. Przez cały XIX i XX w. majątek wielokrotnie zmieniał właścicieli, ostatnim był Fritz Weske.
Po dawnych właścicielach pozostał dwór z I poł XIX w., przebudowany w XX w. w stylu neoklasycystycznym. Jest to budynek parterowy z piętrowym ryzalitem, przykryty dachem dwuspadowym. W elewacjach dworu brak detalu stylowego z wyjątkiem trójkątnych tympanonów nad ryzalitami i płaskich pilastrów na tympanonie frontowym. Tuż za dworem park w stylu krajobrazowym o pow. 2,7 ha.

Poczernino - niemiecka nazwa Putzernin
Gmina Karlino, powiat białogardzki 98

Zespół dworsko-parkowy złożony z dworu zbudowanego w 1909 r. w stylu neoklasycystycznym oraz parku krajobrazowego. Dwór założony na planie prostokąta z ryzalitem wejściowym. Dwukondygnacyjny, na wysokim kamiennym fundamencie. Elementy dekoracyjne elewacji to głównie profilowane gzymsy kordonowe. Otwory okienne i drzwiowe otoczone opaskami profilowanymi.
Park przylegający do dworu został założony w stylu krajobrazowym na pow. 3,5 ha. Bardzo ładna aleja lipowa łącząca dwór z drogą wojewódzką Kołobrzeg – Piła.

Podwilcze – niemiecka nazwa Podewils

99

Gmina Białogard, powiat białogardzki

Pałac negotycki z 1895 r., wybudowany na miejscu dworu, złożony jest z korpusu i skrzydła od północy. Fasada zwrócona na wschód. Korpus na rzucie prostokąta, z ryzalitem na osi elewacji frontowej i z małą wieżyczką w narożniku południowo-wschodnim oraz parterową werandą od południa. Budynek dwukondygnacyjny, przykryty dwuspadowym dachem. Skrzydło na rzucie prostokąta, częściowo wtopione w korpus, z półokrągłą wicią od północy, dwukondygnacyjne z częściowo mieszkalnym poddaszem, przykryte osobnym dwuspadowym dachem. Ryzalit frontowy korpusu dwukondygnacyjny, poprzedzony schodami z otwartym balkonem na piętrze. Wieża trójkondygnacyjna, zwieńczona sześciopołaciowym dachem ostrosłupowym. Elewacja frontowa 11-osiowa. Otwory prostokątne i zamknięte ostrosłupowo, w dachu małe, trójkątne okienka. Układ pomieszczeń w korpusie dwutraktowy. W skrzydle układ wnętrz nieregularny, z klatką schodową w wieży. Według tradycji korpus pałacu miał zostać pobudowany na średniowiecznych fundamentach i pochodzić z XVIII wieku. Obecny kształt budowli (dobudowa skrzydła, wieży i opracowanie wszystkich elewacji pałacu) pochodzi z 1895 r., świadczy o tym chorągiewka na maszcie wieży. Autorzy projektu i budowniczowie nieznani. Pałac obecnie zaniedbany, w rękach prywatnych.

Wokół pałacu roztacza się park krajobrazowy o cechach romantycznych (stawy, wzgórza widokowe, alejka grabowa). Najstarsza część parku pochodzi z II poł. XIX wieku, otaczał on nieistniejący obecnie dwór (w miejscu obecnego pałacu). Przy granicy zachodniej lasu bukowego istniał cmentarz rodowy, a w pobliżu drogi wiejskiej obok bramy wjazdowej (bardzo ciekawa) ślady lodowni. Tuż obok zespołu pałacowo-parkowego znajduje się kościół z XV wieku, przebudowany na początku XX wieku. Wyposażenie kościoła z przełomu XIX i XX wieku.

Wieś Podwilcze to stara osada rycerska i kościelna, na planie owalnicy, założona w średniowieczu. Stare lenno rodu von Podewils. Pierwsza wzmianka pisana pochodzi z 1362 r. Do XVIII wieku wieś należała do rodu von Podewils. W 1890 r. właścicielem Podwilcza został Max von Hevald, założyciel parku i twórca pałacu w wersji obecnej. Po jego śmierci (15.06.1908 r.) majątek został sprzedany, nabył go Gustaw von Holtzendorff. W rękach tej rodziny majątek znajdował się do końca II wojny światowej.

Połczyn Zdrój

100

– niemiecka nazwa Bad Polzin

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Zamek pierwotnie książęcy wybudowany na polecenie księcia pomorskiego Bogusława IV w końcu XIII w. Za zadanie miał bronić ziem książęcych przed najazdem brandenburskich Askańczyków. Na początku XIV w. książę Warcisław IV oddaje Połczyn w lenno rycerzowi Hasso von Wedel, taki stan trwa do końca wieku. Najprawdopodobniej w 1389 r. dobra połczyńskie wraz z zamkiem otrzymuje w lenno rodzina von Manteuffel. Od XV w. do XVII w. Połczyn wraz z zamkiem jest prywatną własnością rodów: Manteuffel, Glasenapp i Zezenow. W 1515 r. Kurt Manteuffel buduje skrzydło południowe zamku na fundamentach i w obrębie wieży strażniczej. W 1654 r. Asmus von Manteuffe sprzedaje swoją część miasta na rzecz Jakuba von Krockow. Z inicjatywy Generała Antoniego von Krockow dokonana została w latach 1770-1772, przebudowa i rozbudowa zamku. W XIX w. mieszczanie połczyńscy odkupują zamek z rąk prywatnych i umieszczają w nim urząd pocztowy. Przez cały XIX w., aż po 1971 r., zamek pełnił rolę budynku mieszkalnego. W latach 1975-1983 przeprowadzono generalny remont zamku z przeznaczeniem na potrzeby Biblioteki Publicznej. Liczne pożary, remonty, zmiany funkcji doprowadziły, że zatarciu uległ pierwotny wygląd. Najstarsze zachowane elementy

dzisiejszego zamku pochodzą z XV w. /kamienne mury w piwnicach zachodniego skrzydła/, kiedy to zamek miał charakter murowanej wieży strażniczej. Druga faza budowy zamku przypada na XVI w., powstaje południowe skrzydło na fundamentach wieży, dobudowane zostaje skrzydło północne, wzniesione zostają mury obwodowe. W latach 1770-1772 dokonano generalnej przebudowy zamku, podwyższeniu uległy budowle zamkowe. Zamek zatracił swą pierwotną funkcję obronną. Stał się rezydencją barokową, kształtem zbliżoną do litery L o dwóch kondygnacjach, przykrytych dachem ceramicznym-dwuspadowym, z bramą wjazdową od strony miasta. Kolejne przebudowy doprowadziły do zatarcia pozostałości zamkowo-pałacowych. Dopiero generalny remont w XX w. doprowadził do przywrócenia chociaż tylko w części i w uproszczonej formie barokowego XVIII-wiecznego wystroju.

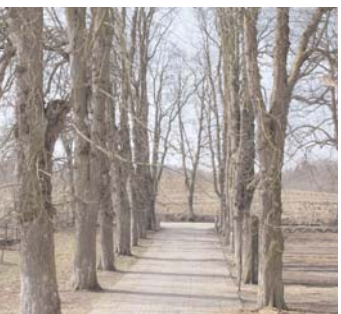

Popielewko

101

– niemiecka nazwa Klein Poplow
Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Stary folwark założony w XVIII w., wchodzący pierwotnie w skład majątku rycerskiego w Ogartowie, należącego do rodziny von Manteuffel. W 1884 r., jako właściciel wymienia się rodzinę Woeller, która najprawdopodobniej wybudowała obecnie istniejący dwór. Jest to budynek bezstylowy. Składa się ze skrzydła głównego, parterowego z półpiętrem (sypialnie), przykrytego dachem płaskim, dwuspadowym oraz dwóch zryzalitowanych skrzydeł bocznych – piętrowych skrzydeł bocznych – piętrowych zwieńczonych trójkątnymi tympanonami. Elewacja praktycznie bez zdobień. Dwór w Popielewku w założeniu swoim miał nawiązywać do XVIII-wiecznych przykładów siedzib szlacheckich z terenu Pomorza.

Dwór znajduje się na terenie 4-hektarowego parku krajobrazowego z II poł. XIX w. Prowadzi do niego aleja starych kasztanowców. Przez park przepływa w głębokim parowie strumyk.

W granicach parku znajdują się również pozostałości cmentarz rodowego (za pałacem i strumieniem).

Przybkowo

102

– niemiecka nazwa Neu Priebkow
Gmina Barwice, powiat szczecinecki

Z dawnego XIX-wiecznego założenia dworsko-parkowego zachował się park dworski o pow. 1 ha, mocno zniszczony.
Rodowód osady sięga XVIII w., kiedy to funkcjonował w niej folwark rodziny von Glassenapp.

Przydargiń

103

Gmina Bobolice, powiat koszaliński

Dwór zbudowany na pocz. XX w. przez ówczesnego właściciela majątku – Goede, do którego należał również majątek w Różanach. Przebudowany w latach 70-tych XX w.., kiedy to zmieniono układ okien oraz układ wnętrz. W 1991 r. wymieniono pokrycie dachu z dachówki na blachę cynkową. Oba remonty pozbawiły budynek pierwotnego wystroju. O jego funkcji jako dworu świadczy dziś tylko jego usytuowanie i bryła. Częścią integralną założenia dworsko-parkowego jest park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 12 ha.

Pustary – niemiecka nazwa Pustar

104

Gmina Dygowo pow. kołobrzeski

Dawny zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX w., składający się z dworu neoklasycystycznego wybudowanego na planie wydłużonego prostokąta z ryzalitem dwukondygnacyjnym w części środkowej elewacji frontowej. Dach dwuspadowy pokrywa jednokondygnacyjną bryłę budynku. Wokół dworu mocno przetrzebiony park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 2 ha. Częścią składową parku jest aleja kasztanowców łącząca dwór z drogą publiczną i przebiegająca przez dziedziniec gospodarczy.

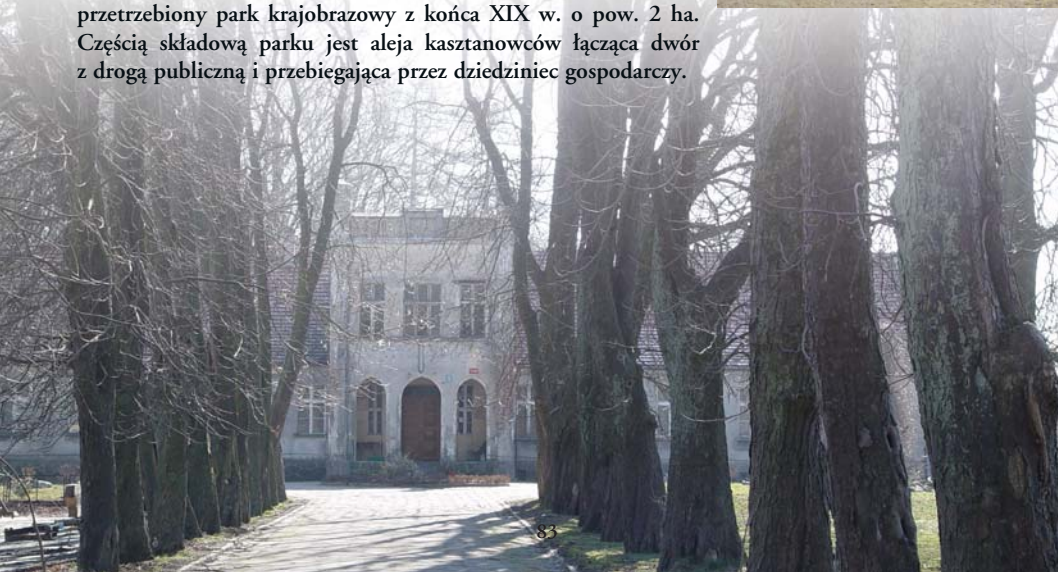

Radacz– niemiecka nazwa Raddatz 105
Gmina Borne Sulinowo, powiat szczecinecki

Radacz to gniazdo rodowe jednej z linii rodu von Kleist. W ich władaniu wieś i majątek rycerski znajdowały się od średniowiecza aż po wiek XIX. Istniejący zespół pałacowo-parkowy został wzniesiony w XIX w., na miejscu wcześniejszego – powstałego z inicjatywy rodu von Kleist. Oni też byli fundatorami, pochodzącego z 1746 r., kościoła szachulcowego, położonego w pobliżu pałacu.
Pałac (dzisiaj już tylko ruiny), wzniesiony został w II poł. XIX w. na rzucie prostokąta z narożnym ryzalitem przy fasadzie i wieloboczną basztą oraz werandą. Budynek podpiwniczony, dwukondygnacyjny, przykryty dachem pulpitowym. Obiekt był bardzo bogato zdobiony licznymi gzymsami i pilastrami. Otwory okienne ujęte profilowanymi opaskami. Pomimo złego stanu budynku, zachowane fragmenty pozwalają docenić kunszt jego wykonania oraz wielkość założenia.
W lepszym stanie zachował się park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 3 ha.

Rarwino – niemiecka nazwa Rarfin 106
Gmina Białogard, powiat białogardzki

Dwór z II poł. XIX wieku, pierwotnie składający się z korpusu i dwóch bocznych oficyn, które pełniły najprawdopodobniej rolę zabudowań gospodarczych. Taki układ został zaznaczony na mapie z 1889 r. Niestety, w wyniku przebudowy jaka miała miejsce w latach 60-tych XX wieku, pierwotny wygląd uległ zatarciu. Obecnie jest to budynek bezstylowy, nieciekawy.

Park krajobrazowy z końca XIX wieku, o powierzchni 4 ha, znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie dworu, bardzo zniszczony. Zabudowania gospodarcze i inwentarskie zniszczone, po młynie wodnym zachowało się jedynie ślady fundamentów.
Rarwino to wieś o metryce średniowiecznej, na planie owalnicy. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1380 r. Nazwa wsi wywodzi się od nazwiska rycerza Gustlavusa de Rarvyn. Jest to najstarsza posiadłość rodu von Flemming. W 1419 r. należała do rodziny von Podewils. W 1729 r. Grzegorz Henryk von Podewils sprzedał majątek generałowi Janowi Fryderykowi von Platen. W I poł. XIX wieku majątek przeszedł w ręce rodziny Guse, która zachowała nad nim własność do końca II wojny światowej.

Rąbinko – niemiecka nazwa Klein Rambin
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

107

Dwór bądź też pałac (brak danych) istniał już przed 1891 rokiem, tuż za nieistniejącą gorzelnią. Ustawiony szczytami na linii północ-południe. Na początku XX wieku, w miejscu rozebranego dworu/pałacu wybudowano nowy. Uległ on jednak pod koniec II wojny światowej spaleniu, a ostatni właściciele popełnili samobójstwo. Wygląd dworu nieznany. Z byłego zespołu dworsko-parkowego do dzisiejszych czasów dotrwał mocno zniszczony park krajobrazowy (naturalistyczny) z XIX i XX wieku.
Zabudowania inwentarskie, gospodarcze i kolonia mieszkalna pracowników folwarcznych - bez wartości kulturowych. Jedynie chałupa nr 12, z uwagi na swoją konstrukcję szachulcową, jest godna uwagi. Planuje się objęcie jej opieką konserwatorską (tak jak wcześniej parku), głównie z uwagi na zanik takich chałup w krajobrazie gminy i powiatu.
Losy rycerskiej (z uwagi na formę własności) wsi Rąbinko sięgają 1412 r., kiedy to wymieniona została jako wieś lenna rodu von Podewils. W tym samym roku została zniszczona przez najazd rycerzy z ziemi wałeckiej. W 1783 r. ostatni z właścicieli z rodu von Podewils, Ludwig Christian, sprzedał wieś Carlowi Ernstowi von der Groben. Przez pewien czas majątek należał do wdowy po majorze von Sydow.
Przez cały XIX wiek, majątek wielokrotnie zmieniał właścicieli. Od 1803 r. – von Pauly, potem Johann Georg von Leper, od 1855 r. – Lonis Ferdinand von Falkenstein, a od 1861 r. Kapitan Neste. W latach 90-tych XIX wieku majątek nabyła rodzina Seydlitz – Kurzbach. Majątek liczył wtedy 768 ha. W 1912 r. Rąbinko kupił Albert Hoffmann i w rękach jego rodziny pozostał do końca II wojny światowej. Po wojnie przez dwa lata stacjonowali Rosjanie. Później utworzono tam PGR.

Rąbino – niemiecka nazwa Gross Rambin
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

108

Pałac – okres budowy szacowany na początek XX w. Założony na rzucie nieregularnego wieloboku. Wzniesiony na zlecenie rodziny Tiede. Składa się z trzech części: zasadniczej, do której wejście poprzedzone jest portykiem z nadbudowaną wielobocznną wieżyczką, ze zryzalitowanego skrzydła bocznego ustawionego prostopadle do budynku głównego oraz niskiej, parterowej oficyny przylegającej do skrzydła bocznego. Zewnętrzny wystrój skromny. Z elementów dekoracyjnych występują faliste linie zwieńczenia tympanonów, półkolumny przy ryzalicie oraz balustrady wieńczące wieżę przy elewacji wschodniej. We wnętrzu budynku obecnie zajmowanego na potrzeby szkoły, zachowało się wiele elementów ozdobnych. Witraże w trzech oknach z pocz. XX w., a w sali balowej, później gimnastycznej bogata sztukateria sufitowa. Są to fasety ozdobione muszlami podtrzymywanymi przez putta, wokół których wije się ornament roślinny.

W pobliżu pałacu znajduje się dwór z II poł. XIX w., starszy w stosunku do pałacu jako obiektu reprezentacyjnego. Budynek zbudowano na planie wydłużonego prostokąta. Od zachodu przylega oficyna. Dwór reprezentuje rozpowszechniony w tym okresie typ siedziby szlacheckiej o bardzo skromnym wystroju architektonicznym. Na osi fasady budynku zlokalizowany jest ryzalit zwieńczony wystawką w partii dachu. Okna w wystawce zwieńczone trójkątnym tympanonem. Na osi fasady ogrodowej podobna wystawka, a w przyziemiu drewniany ganek. Rozplanowanie pomieszczeń, korytarz biegnący przez całą długość budynku nawiązuje do

układów klasycystycznych. Dach dwuspadowy przykryty dachówką. W wystroju elewacji widoczne profilowane gzymsy z ząbkowym gzymsem podokapowym, boniowania oraz profilowane obramowania okien. Z obiektów towarzyszących zachowały się: zabudowania gospodarcze oraz niegdyś pałacowy garaż z mieszkaniem na poddaszu.

Na wschód od pałacu położony jest park o kompozycji krajobrazowej, założony w poł. XIX w., zajmujący powierzchnię 4 ha. W części zachodniej wygrodzony murem kamienno- ceglanym.

W granicach wsi Rąbino położony jest drugi park – wiejski, nieurządzony, rozciągający się wzdłuż rzeki Mogilicy. Wpisany do rejestru zabytków, o pow. 5 ha.

Rąbino – obecnie wieś gminna, swoim rodowodem sięga XVIII w., kiedy wchodziła w skład tzw. ziemi Onnenbroch i stanowiła lenno rodu von Manteufell. Od 1665 r. stało się lennem rodu von Podewils, kiedy to książę Fryderyk Wilhelm przekazał wieś Ewaldowi von Podewils. W 1739 r. od rodziny Podewils majątek przejęli wierzyciele, którzy następnie w 1752 r. sprzedali Felixowi Heinrichowi von Braunschweig. Jednak już w 1756 r. dobra ponownie wróciły do von Podewils (bracia Joachim Ernst i Christoph Bogislaw), by następnie w 1801 r. zmienić ponownie właściciela na barona von Tschammer, który już w 1830 r. sprzedał Rąbino niejakiemu Guse. W ciągu 25 lat posiadania nowy właściciel dokonał znacznej rozbudowy majątku. W 1892 r. majątek obejmował 736 ha ziemi (w tym 525 ha gruntów ornych), istniała już gorzelnia i mleczarnia oraz hodowano znaczne ilości owiec z uwagi na bardzo duże zapotrzebowanie na wełnę.

Robuń - niemiecka nazwa Rabuhn
109

Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

Dwór z końca XIX w., bezstylowy, wzniesiony na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy z dwukondygnacyjnymi ryzalitami w narożnikach, przykryty dachem dwuspadowym. Budynek ozdobiony dekoracyjnymi opaskami na elewacji, płycinami ścian szczytowych ryzalitów, opaskami otworów okiennych zwieńczonych frontonikami zamkniętymi odcinkami koła. Dwór ze swoją powierzchnią użytkową ok. 300 m^2 należy do jednych z mniejszych. W bezpośrednim otoczeniu dworu park naturalistyczny o pow. 2 ha.

Jak większość wsi na tym terenie również i Robuń ma średniowieczną metrykę sięgająca 1276 r. Wieś była lennem rodziny von Damitz; odkupiona w 1725 r. przez Johanna von Westorp. Wiek XVII i XIX to stulecia kiedy majątek zmieniał wielokrotnie właścicieli. Stabilizacja gospodarcza, poprawa finansów w rolnictwie, dzięki wzrostowi zapotrzebowania na żywność w miastach (rewolucja przemysłowa); wszystko to spowodowało, że tak jak gdzie indziej, również w Robuniu wzniesiono dwór, pewnie w miejscu wcześniej już istniejącego. Działo się to wszystko w okresie gdy właścicielem majątku były rodziny von Gerlach i von Gaubecker. Wielkość dworu wskazuje, że służył za mieszkanie bardziej dla zarządcy dóbr niż dla właścicieli.

Różany – niemiecka nazwa Rosenhof
110

Gmina Bobolice, powiat koszaliński

Dwór z końca XIX w., przebudowany w latach 70-tych XX w. Parterowy, zwieńczony dachem dwuspadowym. Nieciekawy.

Założenie folwarczne Rosenhof istniało już w XVIII w. i należało do majątku ziemskiego w Głodowej.

Dwór wybudowano w okresie, gdy właścicielem był Goede. Od 1928 r. do końca wojny, właścicielem była rodzina von Hagen. Do dworu przylega park naturalistyczny o pow. 2,4 ha., założony w II poł. XIX w., otoczony żywopłotem grabowym. Z budynków gospodarczych zachował się spichlerz murowany z 1924 r.

Dwór w Różanym ze swoim pierwotnym wyglądem, w otoczeniu utrzymanego niegdyś parku był typowym w XIX w. rozwiązaniem dworskim dla majątków ziemskich średniej wielkości, położonych na terenie Pomorza.

Rychowo – niemiecka nazwa Groß Reichow
111

Gmina Białogard, powiat białogardzki

Na niewielkim wzgórzu o powierzchni 0,5 ha, porośniętym drzewostanem liściastym, znajdują się pojedyncze egzemplarze starodrzewu. Zachowały się również dwie aleje: grabowa i bukowa, a oprócz tego ruiny kościoła oraz fragmenty krzyży i płyt nagrobnych na cmentarzu.

Rychówko to kolejna wieś, która należała do rodu von Podewils i stanowiąca jego lenno od średniowiecza, aż po XVIII wiek. Od 1803 roku do końca II wojny światowej wieś należała do rodziny Ziemer.

Rychówko

112

– niemiecka nazwa Klein Reichow
Gmina Białogard, powiat białogardzki

Pałac z końca XIX wieku, w stylu eklektycznym z elementami neorenesansowymi. Założony na planie prostokąta, z ryzalitem od frontu i dwoma pięciobocznymi wieżyczkami przy tylnej ścianie. Do szczytu budynku od strony południowo-zachodniej przylega murowana weranda, poprzedzona schodami. Pałac jest zwrócony fasadą na północny zachód. Jest to budynek dwukondygnacyjny z częściowo mieszkalnym poddaszem. Przykryty dwuspadowym dachem pokrytym eternitem. Elewacja frontowa 11-osiowa. Otwory prostokątne zamknięte łukiem pełnym. Powierzchnia użytkowa 800 m^2. Stolarka w większości pierwotna. Cokół budynku oddzielony profilowanym gzymsem. Elewacja z wyjątkiem ryzalitu boniowana. Elewacja rozczłonkowana poziomo profilowanymi gzymsami parapetowymi. W ryzalicie frontowym otwory przyziemia i piętra ujęte w potrójne arkady o gładkich pilastrach. Ściany poniżej okna i wnęk przyziemia w ryzalicie rozczłonkowano kwadratowymi płycinami. Wieżyczki elewacji ogrodowej bogato zdobione.

Część pomieszczeń we wschodniej części traktu frontowego zdobiona stiukowymi rozetami.

Na południowy zachód od pałacu rozciąga się na powierzchni 8,32 ha park krajobrazowy założony w II poł. XIX wieku.

Przed frontem pałacu zaniedbane budynki gospodarcze i inwentarskie. Założenie pałacowo-parkowe powstało na zlecenie rodziny von Hotzendorf.

Wieś Rychowo to stare lenno rodziny von Podewils, do której należało do poł. XIX wieku z krótką przerwą w XVIII wieku, kiedy znalazła się w posiadaniu rodziny Manteuffel, później Wendladów. W 1884 r. majątek był własnością Marii von Hotzendorf. Do niej również należał w tym czasie inny były majątek rodziny von Podewils – Podwilcze. Rychowo pozostawało w rękach rodu von Hotzendorf do końca II wojny światowej.

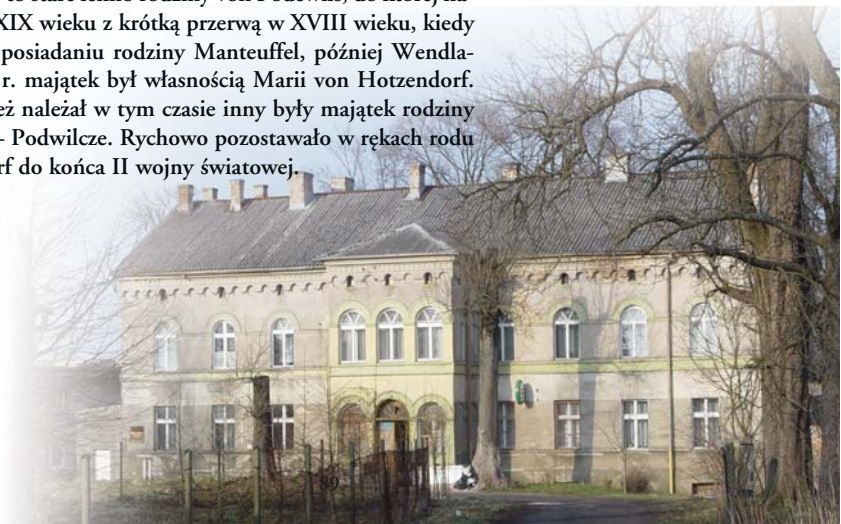

Rymań - niemiecka nazwa Roman

Gmina Rymań, powiat kołobrzeski

Dwór późnobarokowy na rzucie prostokąta parterowy, w ryzalicie trzy-, w przybudówce dwukondygnacyjny. Korpus budynku nakryty dachem mansardowym, ryzalit i przybudówka osobnymi dachami dwuspadowymi. Ryzalit zwieńczony jest trójkątnym naczółkiem. Na umieszczonej nad wejściem płycinie z herbem zachowała się data budowy 1751 r. Herb przedstawiony jest w formie lwa wspinającego się trzem gniazdom i należy do rodziny von Wriechen, drugi z herbów należy do rodziny von Denitz (trzy puchary). Wnętrza zachowały w znacznym stopniu swój pierwotny wygląd: kominek, boazeria, klatka schodowa, piec kaflowy.

Obecnie trwa generalny remont, należy sądzić, że nie nastąpi zniszczenie pierwotnego wyglądu dworu.

Pomiędzy budynkiem dworu a drogą międzywojewódzką Szczecin-Gdańsk położone są zabudowania gospodarcze i inwentarskie, szczególnie interesującym budynkiem jest wieża ciśnień z II poł. XIX w.

Za dworem, od strony zachodniej rozciąga się park krajobrazowy założony przypuszczalnie w II poł. XVIII w., pow. parku 5 ha.

Rymań to stare lenno rodu Manteuffel. W 1743 r. majątek został zlicytowany za długi, kupił go radca Ludwig Julius Seld, który już po 3 latach go odsprzedał. Ostatnim właścicielem majątku Rymań była pani von Denitz. Według różnych źródeł jeszcze w XIX w. były w Rymaniu pozostałości średniowiecznego zamku rodu Manteuffel.

Rzesznikowo - niemiecka nazwa Reselkow

Gmina Rymań, powiat kołobrzeski

114

Większa część wsi Rzesznikowo już w XIII w. była lennem rodu von Osten, pozostała należała do rodu von Manteuffel. Ród von Osten był współwłaścicielem wsi przez ponad 500 lat. Później wieś przeszła w ręce rodu von Hagen ze Stargardu, następnie przeszła na własność rodziny Rostock (1905 r.), stan taki trwał aż do 1945 r.

Zespół podworski położony jest na wschodnim skraju wsi. Składa się z dworu (obecnie w trakcie kapitalnego remontu). Pierwotnie była to budowla neoklasycystyczna z elementami „stylu arkadowego" wybudowana na planie prostokąta, parterowa, w części ryzalitowej trzykondygnacyjna nakryta dachem dwuspadowym. Dwór został wzniesiony w 50-tych lub 60-tych latach XIX w. Na elewacjach liczne elementy dekoracyjne: boniowanie, opaski i nadroża okienne, profilowane gzymsy, herb rodu von Borck (właścicieli Rzesznikowa), dwa wilki – nad drugą kondygnacyjną wieżą i nad wejściem od strony podwórza. Za dworem położony jest park w stylu krajobrazowym o pow. 4 ha.

Rzęcino – niemiecka nazwa Retzin
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

115

Park dworski z przełomu XIX i XX wieku, krajobrazowy o powierzchni 2 ha, rozciągający się przed frontem nieistniejącego obecnie dworu. Park wygrodzony ceglanym murem filarowym. W jego części wschodniej do 1945 r. istniał dwór, po którym zostały ślady fundamentów.
Zachowane zabudowania: spichlerz, obory, chlew i rządówka pochodzą z lat 20- tych XX w., murowane z cegły, raczej nieciekawe. Rzęcino swoim rodowodem sięga XVII w. i miało charakter majątku rycerskiego. Pierwotnie należało do rodziny Manteuffel. Istniały 3 folwarki i owczarnia. Na pocz. XVIII w. wieś w części należała do Glasenappów, następnie do rodu von Wedel (od 1717 r.), później von Sydow. Od 1731 r. właścicielem majątku została rodzina von Kameke, a od 1743 r. Martin Tropp, a następnie Henning Christian von München. Druga część wsi była lennem Woldenów i również ulegała wielokrotnym sprzedażom. Właścicielami byli kolejno: Caspar Erdmann von Sydow, później Lorenz Georg von Wolde, następnie Johann Conrad Schiebel. Od 1737 r. – Johann Georg Hacke, od 1751 r. – Carl Rudolph Schwarz, następnie Joachim Christoph von Kamel, od 1767 r. Henning Christian von Müchen. Tym samym nastąpiło połączenie dwóch majątków w ramach rodziny von Müchen. W 1792 r. majątek przejął Christoph Radüge, po nim w 1855 r. właścicielem Rzęcina został Carl Julius Volgt, następnie Wilhelm Friedrich Camp. Pod koniec XIX w. majątek należał do niejakiego Albrechta i zajmował powierzchnię 508 ha z dużą hodowlą owiec i bydła. W okresie do 1945 r. właścicielami majątku byli kolejno: Wilhelm Greisbach, a następnie Hugo Malve (osiadły w Biernowice), który dokonał modernizacji majątku i jego rozbudowy (zabudowania folwarczne). W 1939 r. cała wieś liczyła 452 mieszkańców i 106 gospodarstw domowych.

Sińce– niemiecka nazwa Schinz
Gmina Białogard, powiat białogardzki

116

Dwór zbudowany pod koniec XIX wieku bez wyraźnych cech stylowych. Jednokondygnacyjny z poddaszem, podpiwniczony z ryzalitem na osi poprzecznej od frontu i od ogrodu, gdzie ryzalit poprzedza zabudowany taras. Budynek przykryty jest dachem dwuspadowym pokrytym eternitem (pierwotnie dachówką).
Od frontu półkolista rampa – podjazd. Elewacja frontowa 11-osiowa, otwory prostokątne obramowane opaskami. Elewacja wykonana jest w surowej czerwonej cegle i rozczłonkowana pro-

filowanymi ciągłymi gzymsami: cokołowym i parapetowym oraz zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Opaski okien parteru profilowane. Widoczne płyciny podokienne tynkowane, ozdobione motywami geometrycznymi. Drzwi frontowe i flankujące je po bokach okna piętra w ryzalitach ozdobione dodatkowo trójkątnymi naczółkami. Ryzality zwieńczone są trójkątnymi oprofilowanymi tympanonami z akroterionem na szczycie. W polu frontowego tympanonu – tarcza herbowa trzymana przez dwa lwy. W holu dworu zabytkowy piec.

Z budynków gospodarczych zachował się budynek gospodarczo-mieszkalny z dachem naczółkowym oraz czterokondygnacyjny spichlerz z 1934 r.

Park w Sińcach przylega od wschodu i południa do zachowanego XIX-wiecznego dworu. Jest nieco starszy od dworu, gdyż został założony w I poł. XIX wieku.

Sińce – lenno rodu von Podewils, utracone przez nich w I poł. XVIII wieku, kiedy to przeszedł we władanie Franciszka Hoyer. W następnych latach majątek zmieniał wielokrotnie właścicieli. Kolejno byli nimi: rodzina von Dregen (1743 r.), burmistrz Białogardu Daniel Wilhelm Filins (1777 r.), rodzina Andersson (1804 r.), von Dassel (1842 r.), Weske (1928 r.).

Skoczów – niemiecka nazwa Schötzow 117

Gmina Dygowo, powiat kołobrzeski

Pałac w stylu klasycystycznym z 1830 r., przebudowany na pocz. XX w., murowany, na planie podkowy; od frontu narożne 3-kondygnacyjne wieże na planie kwadratu, hełmy piramidalne, w tympanonie kartusz herbowy rodziny von Blankenburg (głowa kozła). Bezpośrednio do pałacu przylega 4-hektarowy park krajobrazowy z elementami romantycznymi (staw, źródełko).

Skotniki – niemiecka nazwa Brandschäferei
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

118

Zespół dworsko-parkowy, pozostałość po domenie państwowej (majątku ziemskim, którego właścicielem było państwo pruskie) założonej w XIX w. i funkcjonującej do 1939 r. Pierwotnie dwór z końca XIX w. był siedzibą administratora majątku. Jest to budynek w stylu neoklasycystycznym, na planie prostokąta z ryzalitem prostokątnym na osi fasady, ze werandą, z połową wielobocznego ryzalitu na osi elewacji ogrodowej. Budowla podpiwniczona, parterowa z piętrowym ryzalitem, przykryta dachem dwuspadowym. Ryzalit zwieńczony trójkątnym tympanonem. Po stronie wschodniej aleja lipowa prowadząca do drogi głównej. Na północ od dworu rozciąga się park krajobrazowy z drzewostanem rodzimym.

Słowianki - niemiecka nazwa Rosenhöhe
Gmina Połczyn, powiat świdwiński

119

Słowianki to dawny folwark XIX-wieczny, na gruntach majątku rycerskiego Chlebowo, który należał do rodu von Knebel Doeberitz. Został założony na północnym, wysokim brzegu jeziora Siecino. Do dnia dzisiejszego przetrwał ładnie położony pałac, wybudowany w latach 20-tych XX w. przez Gertrudę von Knebel - Doebritz. Jest to budynek na rzucie w kształcie litery „L", dwukondygnacyjny z pięcioboczną, 3,5-kondygnacyjną wieżą w narożniku. Należy domniemać, że ten neoklasycystyczny pałac jest efektem przebudowy starszego założenia z poł. XIX w. Wokół pałacu rozpościera się park krajobrazowo-leśny z drzewostanem głównie rodzimym. Pałac użytkowany jest obecnie na potrzeby ruchu turystycznego; stanowi własność prywatną.

Smęcino – niemiecka nazwa Schmenzin
Gmina Tychowo, pow. białogardzki

120

Dawny majątek rycerski, stare średniowieczne lenno rodu von Kleist pozostające we władaniu rodu do marca 1945 r. Był to jeden z największych majątków ziemskich na terenie ówczesnego powiatu białogardzkiego. Obok majątku w Wicewie i Tychowie, które również należały do rodu von Kleist. Z dawnego założenia dworsko-parkowego, powstałego w połowie XIX w., do czasów współczesnych przetrwał, neogotycki dwór,. parterowy z ryzalitem 3-kondygnacyjnym w osi elewacji frontowej, mieszczącym reprezentacyjne wejście oraz klatkę schodową zapewniającą komunikację z mieszkalnym poddaszem (sypialnie domowników). W piwnicach dworu mieściły się pomieszczenia gospodarcze. Parter budynku przeznaczony był na cele reprezentacyjne. Do elewacji ogrodowej przylega weranda, zapewniająca łączność z częścią rekreacyjną założenia. Funkcję tą spełniał 2,5-hektarowy park krajobrazowy założony w okresie budowy dworu. Całość zaniedbana, pałac opuszczony popada w ruinę. Z majątkiem rycerskim Schmenzin związana jest postać ostatniego jego właściciela Ewalda von Kleist-Schmenzin, aktywnego przeciwnika Hitlera.

Stanomino – niemiecka nazwa Standemin
Gmina Białogard, powiat białogardzki

121

Pałac z II ćwierci XIX wieku, a właściwie jego korpus, gdyż pozostałe człony dobudowane zostały w ciągu XIX i XX wieku. Całe założenie parkowe wybudowane zostało na rzucie nieregularnym i składa się z prostokątnego korpusu, prostokątnej szerszej części zachodniej, pierwotnie z werandą oraz okrągłej wieży w narożniku i prostokątnej przybudówki. Pomiędzy przybudówkami, wzdłuż elewacji wschodniej korpusu biegnie taras. Korpus pałacu z płytkim ryzalitem od frontu, mieszczącym wejście. Fasada zwrócona na północ. Bryła rozczłonkowana, dwukondygnacyjna, skrzydło zachodnie dwukondygnacyjne z ryzalitem obudowany parterową dobudówką.

Wieża trójkondygnacyjna, przybudówka – jednokondygnacyjna. W skrzydle zachodnim wystawki dachowe od wschodu i zachodu. Otwory prostokątne zamknięte łukami pełnymi. Układ wnętrz dwutraktowy, z korytarzem rozdzielającym trakty. Powierzchnia użytkowa – 2900 m^2. Pałac obecnie zajęty jest na potrzeby Zakładu Leczenia Odwykowego.

Park pałacowy założony w II poł. XIX wieku, w stylu krajobrazowym (naturalistycznym). Bezpośrednio za pałacem rozciąga się polana i dwa stawy.

Współczesna wieś Stanomino – to stare lenno rodziny von Wo-

persnow, wzmiankowane już w 1523 r. Od połowy XVIII wieku majątek często zmieniał właścicieli. W trzeciej ćwierci XIX wieku właścicielem zostaje rodzina von Braunschweig, która mieszka w nim do końca II wojny światowej. Obiektem godnym zobaczenia jest kościół, jeden z najstarszych na terenie powiatu białogardzkiego. Wieża kościoła pochodzi z 1572 r., a nawa główna z 1750 r. W kościele znajduje się renesansowa płyta nagrobna, przedstawiająca rycerza Wopersnow, jednego z właścicieli Stanomina.

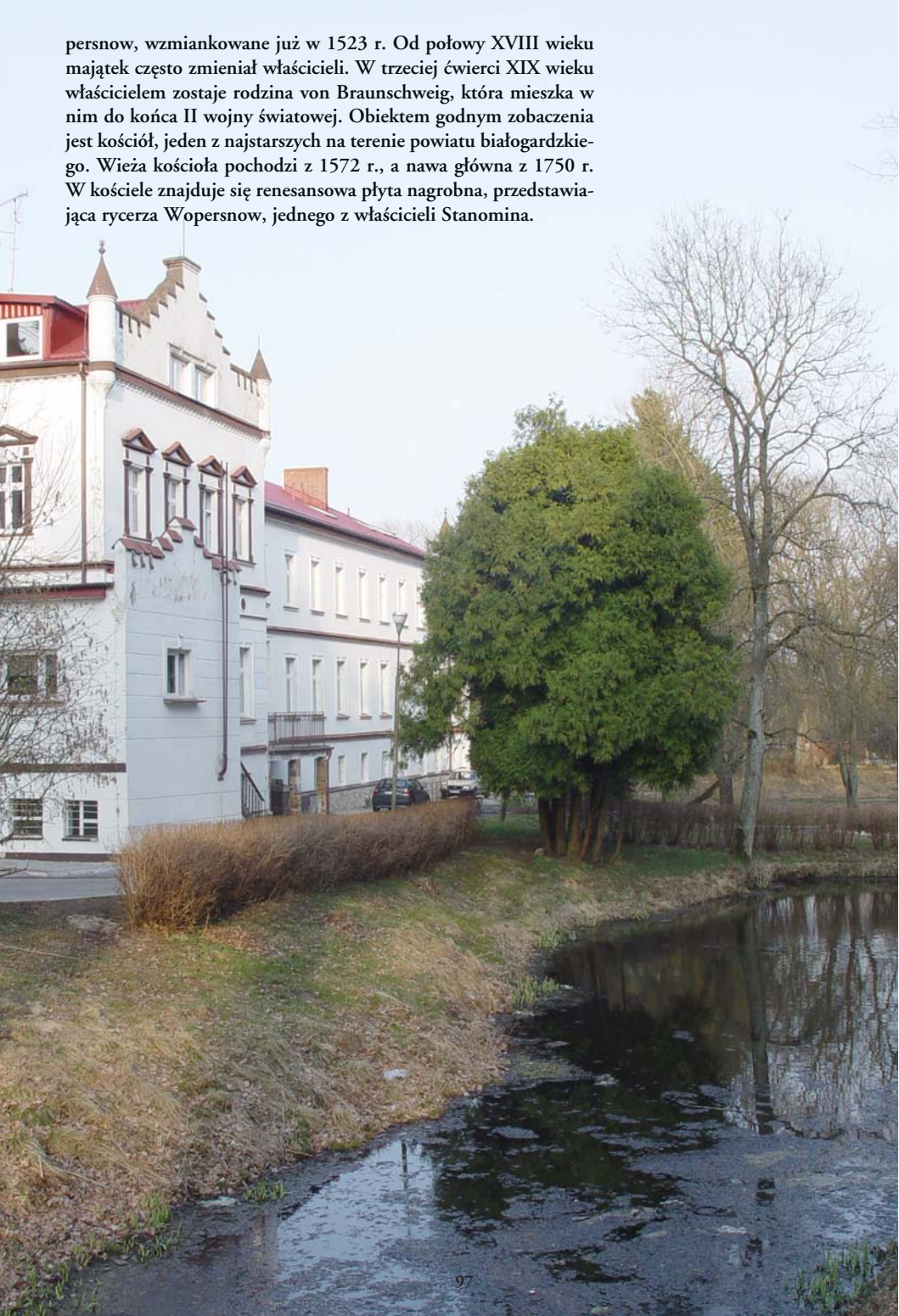

Stare Dębno– niemiecka nazwa Damen
Gmina Tychowo, powiat białogardzki

122

Stare lenno rodziny von Kleist, wzmiankowane w dokumentach już w 1523 r. W XVIII w., część majątku przeszła w posiadanie innych rodów (von Rowen, von Köppern i von Bohlrn). Od 1790 r. ponownie cały majątek znalazł się w posiadaniu rodziny von Kleist. W spisie majątków ziemskich z 1884 r. Stare Dębno figuruje jako współwłasność von Kleistow ze Smęcina oraz von Kleistów z Tychowa. Ród von Kleist, wg jednych historyków wywodzący się Niemiec i przybyły w XIII w. na teren Pomorza, wg drugich stary pomorski ród o pierwotnym nazwisku Kleszczowie, największe nadania ziemskie otrzymał od księcia pomorskiego Warcisława IV. Dobra ziemskie zlokalizowane były nad Parsętą i w okolicy jeziora Radacz (Reztow). Część rodziny osiadła w rejonie Motarzyna i Starego Dębna. Z tego okresu pochodzą ślady dawnego zamku obronnego (prawdopodobnie z XV w.) posadowionego w pobliżu późniejszego założenia pałacowo-parkowego. Do czasów współczesnych zachowało się wzniesienie ziemne wśród podmokłego otoczenia, ślady dawnej fosy i wału ziemnego. Zamek obronny miał postać kamienno-ceglanej wieży mieszkalnej o wymiarach 11 x 15 m w rzucie poziomym. Zniszczony został w okresie wojny trzydziestoletniej (1618-1648). We wsi Stare Dębno zachowały się pozostałości po XIX w. założeniu pałacowo-parkowym. Widoczne są w otoczeniu dawnego parku, ślady (fundamenty) pałacu. Park krajobrazowy zajmuje powierzchnię 1,5 ha i porośnięty głównie drzewostanem rodzimym przechodzącym w las. O wielkości dawnego majątku świadczą pozostałości po zabudowaniach gospodarczych, rozległe zabudowania inwentarskie, dom zarządcy, dawna wozownia. W centrum wsi w dobrym stanie (po remoncie) zachował się kościół szachulcowy XVIII pw. św. Szczepana położony na wzniesieniu, otoczony kamiennym murkiem.

Stare Ludzicko – niemiecka nazwa Lutzig
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

123

Ruiny pałacu bezstylowego z pocz. XX wieku założonego na planie zbliżonym do odwróconej litery „L". Pałac składał się z dwóch budynków na planie prostokąta. Budynek główny z fasadą rozwiązaną symetrycznie z pseudoryzalitem zakończonym półkolistym tympanonem. W swoich rozwiązaniach nawiązywał do stylu klasycystycznego. Remont, jaki przeprowadzono w 1958 r., doprowadził do zatarcia większości elementów wystroju fasady. Pozostały głównie profilowane gzymsy międzykondygnacyjne i wieńczące, opaski i półkolisty tympanon przy fasadzie. Całość przykryta była dachem: czterospadowym – budynek główny i trójspadowym – skrzydło. Do pokrycia użyto dachówki karpiówki. Obec-

nie pałac, a raczej dwór (świadczy o tym skromny wystrój elewacji i układ pomieszczeń) jest w stanie ruiny.
Z pierwotnego zespołu parkowo-pałacowego do naszych czasów przetrwał również 3-hektarowy park krajobrazowy z II poł. XIX wieku, bardzo zaniedbany.
Do części rezydencjonalnej (park i pałac) przylega część gospodarcza, bardzo zniszczona. Ogranicza się ona obecnie tylko do budynku dawnej stajni i spichlerza oraz pozostałości kamiennych murów po oborze połączonej ze stodołą. Również do dzisiejszych czasów nie zachowała się szachulcowa kaplica. Na jej miejscu wybudowano w 1976 r. bezstylowy kościół. W największej ilości i w najlepszym stanie zachowały się domy mieszkalne robotników folwarcznych pochodzące z końca XIX bądź początków XX wieku. Najciekawszym budynkiem jest dawna szkoła, obecnie dom mieszkalny pochodzący z końca XIX wieku i wykonana z drewna.
Stare Ludzicko – dawniej Lutzke (XVII w.), a do 1945 Lutzig, to dawna wieś szlachecka z początków XVII wieku, wymieniana wówczas jako częściowa własność rodu Manteuffel i rodu Glasenapp. Każdy z rodów posiadał po 8 włók ziemi. Na przełomie XVII/XVIII w. dobra ludzickie należały już do czterech rodzin: von Krockow, von Brocke, von Wachholz i von Manteuffel. W 1749 r. majątek posiadał jednego właściciela i był nim Otto von Zastrow. W rękach rodziny von Zastrow majątek pozostawał do pocz. XIX wieku. Na początku XIX w., tak jak większość majątków na Pomorzu, podlegał wielokrotnym, bo aż 7-krotnym zmianom właścicieli. W 1820 r. został allodyfikowany i sprzedany na rzec mieszczanina Alberta Baueka. W 1836 r. majątek miał już nowego właściciela, deputowanego powiatu Karl Bruns. Jego spadkobiercy władali majątkiem aż do końca II wojny światowej. W okresie rządów rodziny Bruns założony został park i wybudowany pałac wraz z budynkami gospodarczymi i inwentarskimi.
W latach 60-tych XIX wieku majątek Stare Ludzicko liczył sobie ok. 790 ha ziemi, 24 budynki gospodarcze i 14 mieszkalnych. Na początku XX wieku z majątku Stare Ludzicko wyłączono folwark Nowe Ludzicko (New Lutzig) i wówczas majątek liczył 599 ha powierzchni, w tym 522 ha gruntów ornych. Całość prac wykonywana była przy pomocy 40 koni.

Stare Resko– niemiecka nazwa Ritzig

124

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Pochodząca ze średniowiecza posiadłość rodu von Wedel, stanowiąca części uposażenie zakonu kartuzów ze Świdwina; po jego sekularyzacji w 1602 r. weszła w skład domeny państwowej w Świdwinie. Następnie została sprzedana przez księcia brandenburskiego. Kupiła ją rodzina von Wacholtz. W XVIII w. wzniesiono kościół szachulcowy, następnie dwór wraz z parkiem oraz zabudowania gospodarcze.

Dwór jest bardzo ładnie położony na półwyspie wcinającym się głęboko w jezioro Resko. Został zbudowany na planie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, z werandą przylegającą do szczytu budynku. Jednokondygnacyjny budynek z mieszkalnym poddaszem, przykryty jest dachem mansardowym z naczółkami, pokryty dachówką. Stolarka okienna i drzwiowa z XIX w. Całość bardzo dobrze utrzymana; pełni obecnie funkcję pensjonatu. Budynki gospodarcze z XIX w., z kamienia i cegły, przystosowano na potrzeby pensjonatu (stajnie, ujeżdżalnia, itp.). Wokół dworu bardzo dobrze utrzymany park leśny z duża ilością starych, często o charakterze pomnikowym, drzew. Dominują głównie dęby i buki.

Stary Chwalim – niemiecka nazwa Alt Valm
Gmina Barwice, powiat szczecinecki

125

Założenie dworsko-parkowe pochodzące z końca XIX w., składające się z dworu parterowego z mieszkalnym poddaszem. Obecnie, w wyniku remontu, zatracił swój pierwotny wygląd. Obiekt nieciekawy. Do dawnego dworu przylega park o pow. 1 ha, założony w stylu naturalistycznym. W pobliżu założenia kościół z XVIII w., szachulcowy z polami wypełnionymi czerwoną cegłą.
We wsi liczne budynki mieszkalne z przełomu XIX i XX wieku, o konstrukcji murowano-szachulcowej.
Stary Chwalim, obok Nowego Chwalimia oraz Chwalimka należał od XVI do XVIII w. do rodu von Glassenapp oraz von Wedig. Po XVIII w. przeszedł już jako samodzielny majątek we władaniu innego znanego rodu pomorskiego von Zastrow.

Sucha - niemiecka nazwa Zuch
Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki

126

Ruiny pałacu neoklasycystycznego pochodzącego z 1879 r. O jego wielkości świadczy kubatura wynosząca 8000 m2. Był to budynek dwu i pół kondygnacyjny z bogato zdobioną elewacją. Z pierwotnego założenia zachował się park naturalistyczny o pow. 4 ha.
Majątek Sucha należał – jak większość w tej okolicy do rodziny von Glassenapp. Ostatnią właścicielką była Dorota von Gaudecker.

Świątki - niemiecka nazwa Marienthron
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

127

Zespół dworsko-pałacowy składający się z dworu, parku, zabudowań gospodarczych; pozostałość po dawnej domenie państwowej, będącej kontynuacją domeny książęcej, która powstała po sekularyzacji dóbr zakonu augustianów-eremitów. Zakon ten osadził książę Warcisław w poł. XIV w., a potwierdzenie nadania klasztorowi wsi Świątki nastąpiło w Darłowie w 1362 r. Zabudowania poklasztorne zostały rozebrane w XVII w.
Obecny dwór, siedziba administratora domeny państwowej, powstał w II poł. XIX w. Jest to budynek bezstylowy, założony na planie wydłużonego prostokąta, parterowy, przykryty dachem mansardowym nad przybudówką i dachem naczółkowym nad pozostałą częścią dworu.
Dwór w 2000 r. został zmodernizowany, zatarciu uległy dekoracyjne elementy elewacji.
Po północnej i wschodniej stronie dworu park przechodzący w las.

Świdwin– niemiecka nazwa Schivelbein 128
Gmina Świdwin, powiat świdwiński

Zamek rycerski nad Regą, położony pierwotnie na wyspie. Zbudowany przez ród Wedlów na początku XIV w. na planie nieregularnym z dziedzińcem. W latach 1384-1445 we władaniu Zakonu Krzyżackiego, który dokonał rozbudowy zamku. Jest to budowla z charakterystyczną wysoką cylindryczną wieżą o podstawie kwadratu, otoczona murem obwodowym i fosą, a właściwie śladami po niej. Po bitwie pod Grunwaldem na krótko w rękach księcia Bogusława VIII. W 1445 r. zamek przeszedł w ręce Brandenburgii. Od 1540 r. do 1808 r zamek stanowi własność zakonu Joannitów. Po sekularyzacji zakonu przechodzi na własność państwa pruskiego. Wielokrotnie przebudowywany, ostatnio po II wojnie światowej kiedy uległ spaleniu. Zachowały się: gotyckie skrzydło północne i wieża oraz barokowe skrzydła południowe i wschodnie, z dużymi oknami i różnorodnymi zdobieniami. Obecnie w zamku mieści się Dom Kultury.

Świemino - niemiecka nazwa Schwemmin
Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński 129

Założenie podworskie składające się z dworu, który został dobudowany do dwóch przylegających do siebie domów wiejskich. Dwór jest podpiwniczony, dwukondygnacyjny, przykryty wyso-

kim dachem dwuspadowym. Został wybudowany najprawdopodobniej ok. 1879 r. Obecnie mieści się w nim prywatne mieszkanie. W znacznym stopniu zachowała się oryginalna stolarka okienna i drzwiowa, drzwi płycinowe. Dach pokryty dachówką – karpiówką. Elewacja zdobiona gzymsami, opaski wokół okien. We wnętrzach zachowane rozety stiukowe oraz piec kaflowy z XIX w. w holu. Przed dworem podwórze zabudowane obiektami gospodarczymi i inwentarskimi o rodowodzie wcześniejszym niż sam dwór (1869 r. - chlewnia). Tuż za dworem rozciąga się 6 hektarowy park krajobrazowy z pocz. XIX w.

Świemino stanowiło lenno rodziny von Parsow, a później von Heidebreck (po wymarciu rodu von Parsow), by w poł. XVIII w. przejść w posiadanie rodziny von Gerlach, we władaniu której pozostało do 1945 r.

Świerszczewo - niemiecka nazwa Schönwalde
Gmina Biały Bór, powiat szczecinecki 130

Dwór z I poł. XIX w., przebudowany na pocz. XX w., murowany, parterowy z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym z lukarnami. Od strony wschodniej i częściowo południowej do dworu przylega park krajobrazowy z II poł. XIX w. o pow. 2,5 ha.

Świerszczewo to XVIII-wieczny folwark widoczny na mapach z końca XIX w. w formie prostokąta obrazującego dwór wpisany w park, całość poprzedzona dziedzińcem gospodarczym z zabudowaniami. Majątek liczył w 1922 r. 386 ha, funkcjonowała gorzelnia, mleczarnia oraz gręplarnia.

Świerznica – niemiecka nazwa Zwirnitz
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

131

Dawny zespół dworsko-parkowo-folwarczny uległ znacznym przeobrażeniom, głównie z powodu podziałów własnościowych, jakie się dokonały po II wojnie światowej. Dość wyraźnie zaznacza się zarys pierwotnego założenia z ceglanym ogrodzeniem i szpalerem kasztanowców od frontu oraz brukowanym wjazdem w kierunku dawnego dworu, który do dzisiejszych czasów zachował się we fragmencie i stanowi obecnie budynek mieszkalny nr 18. Dwór wybudowany został w II ćw. XIX wieku, w stylu neoklasycystycznym. Składał się z budynku głównego (obecnie nie istnieje) oraz skrzydła południowego, które się zachowało. Zostało ono wzniesione na rzucie prostokąta. Do prostej bryły obiektu od strony fasady przylega ganek oraz przybudówka przy elewacji wschodniej. Jest to budynek jednokondygnacyjny z częściowo zamieszkałym poddaszem. Stolarka pierwotna w złym stanie. Dach płaski, przykryty blachą.

Dwór posiada skromny, ale ciekawy wystrój architektoniczny. Widoczne są gzymsy: międzykondygnacyjny i wieńczący, opaski okien wraz z gzymsami nadokiennymi. W partii poddasza półkolista forma okienek. Boniowane narożniki ganku przy fasadzie.

We wnętrzu dworu, w hallu zachowały się kaflowy piec z końca XIX wieku oraz resztki sztukaterii sufitowej w postaci rozety. Na ganku widoczna tarcza herbowa. Dwór wzniesiono dla rodziny Hammerstaedt.

W najbliższym sąsiedztwie dworu zachowały się ceglana obora i stodoła, oba budynki pochodzą z przełomu XIX i XX wiek, chociaż bardziej prawdopodobne jest to, że powstały przed 1891 r.
Na zachód od dworu rozciąga się park krajobrazowy z II poł. XIX wieku, powstały mniej więcej w tym samym czasie co pozostałe elementy zespołu. Mocno zniszczony park zajmuje powierzchnię 1,5 ha.
Wieś Świerznica była w XVI wieku lennem dwóch rodzin: Hechthansen z Zarnefanz (Czarnowęsy – gmina Białogard) i Zozenow z Ballenberg (Biała Góra – gmina Rąbino). Po wygaśnięciu linii męskiej rodu Hechthansen lenno zostało przekazane przez króla pruskiego Fryderyka I radcy dworu Ernstowi Christianowi von Münchow. Miało to miejsce w 1716 r. W 1722 r. za sumę 500 guldenów majątek kupił Max von der Wolden. Część lenna należąca do rodu Zozenow została pierwotnie wydzierżawiona, a potem zbyta na rzecz drugiego członka rodu von der Wolden – kapitana Lorenza Georga. Obie części podzielonej wsi znalazły się w 1740 r. w rękach rodziny von Stechow. Nie na długo, bo już 5 maja 1751 r. Świerznicę nabywa komendant twierdzy kołobrzeskiej generał-major Primislaw Ulrich von Kleist. W 1774 r. nowy właściciel, jest nim Joachim Rüdiger von Kleist. Na przełomie wieków XVIII i XIX majątek zmieniał wielokrotnie właścicieli, których nazwiska nie zachowały się. Pierwszym znanym z nazwiska właścicielem był Gottlieb Radoll, który wszedł w posiadanie majątku w 1855 r. Majątek liczył wówczas 2372 morgi, tj. około 600 ha. W posiadaniu rodziny Radoll majątek pozostał do lat 30-tych XX wieku, do czasu, gdy w wyniku ustaw norymberskich zostali wywłaszczeni z powodu swojego żydowskiego pochodzenia. Ostatnim właścicielem przed 1945 r. był Paul Weber. Po wojnie majątek został rozparcelowany wśród osadników polskich, później utworzono spółdzielnie rolnicze. Obecnie w rękach prywatnych.

Tarnina – niemiecka nazwa Dornhof 132
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

Zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX w., składający się z dworu z elementami klasycystycznymi oraz resztkami parku krajobrazowego. Dwór pochodzi, tak jak cały zespół, z przełomu wieków. Jest budowlą na rzucie prostokąta, z pseudoryzalitem na osi fasady. Podpiwniczony, parterowy z wysokim poddaszem, piętrowym ryzalitem i częściowo mieszkalnym poddaszem. Dach dwuspadowy, przykryty łupkiem. Elewacje ceglane, z wyjątkiem ryzalitu przy fasadzie. Dwór wybudowano najprawdopodobniej na zlecenie rodziny Gehrke. Przed fasadą trzy budynki gospodarcze z pocz. XX w., wybudowane z cegły silikatowej.

Trzciana 133
Gmina Sławoborze, powiat świdwiński

Dwór z końca XIX w., przebudowany po 1950 r., własność prywatna, budynek parterowy. Wokół dworu park krajobrazowy z końca XIX w., o pow. 2,5 ha.

Trzcinno – niemiecka nazwa Schützenhof
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki 134

Dawna XIX-wieczna domena państwowa, zarządzana przez administratora mieszkającego w dworze wybudowanym w II poł. XIX w. Jest to budynek bezstylowy, wzniesiony na planie prostokąta ze zryzalitowanym skrzydłem w części północnej. Parterowy w części głównej i piętrowy w ryzalicie. Obie części przykryte osobnymi dachami dwuspadowymi. Przy wejściu głównym w fasadzie – ganek pierwotnie drewniany, obecnie murowany. Elewacja ceglana. Po stronie południowo-zachodniej dworu rozciąga się park krajobrazowy z XIX w.

Trzebiechowo – Buchwalde 135
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

Duże założenie podworskie z pałacem, parkiem i kompleksem budynków gospodarczych łącznie z domem administratora majątku. W pobliżu kościół neogotycki z II poł. XIX w. Całość założenia usytuowana w bezpośredniej bliskości jeziora Trzebiechowo, w tym pałac neogotycki nad samą wodą. Na południe i zachód od niego park naturalistyczny przechodzący w las liściasty. W II poł. XIX w. właścicielami majątku rycerskiego Buchwalde była rodzina von Knause – twórcy tego założenia.

Pałac – budowla w stylu eklektycznym z przewagą elementów neorenesansowych, wzniesiona na planie nieregularnego prostokąta. Bryła pałacu potężna i urozmaicona przez liczne ryzality i tarasy. Jest to budynek podpiwniczony, dwukondygnacyjny. Ze środka bryły wyrasta czworoboczna wieża. Każdy z ryzalitów zwieńczony schodkowym szczytem. Przy wieży i szczytach sterczyny uwypuklające bryłę pałacu. O wielkości budynku świadczy jego kubatura wynosząca 14 000 m^3, czy też powierzchnia użytkowa 3500 m^2.

Trzebiec – niemiecka nazwa Neuhof 136
Gmina Tychowo, powiat białogardzki

Dawny, XIX-wieczny folwark wchodzący w skład majątku rycerskiego w Wicewie. W okresie powstania dworu właścicielem folwarku był Buchholtz. Zachowany budynek dworu ma charakter eklektycznej siedziby zarządcy majątku. Wybudowany na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, o konstrukcji mieszanej; szkieletowej i murowanej. Widoczny ryzalit w osi elewacji frontowej. Do dworu przylega park krajobrazowy o pow. 2 ha.

Trzebień – niemiecka nazwa Trebin Skathen
Gmina Bobolice, powiat koszaliński 137

Dwór zbudowany na pocz. XX w. dla Franza Klatta, wraz z folwarkiem i założeniem parkowym. W latach 1960-1992 pełnił funkcję zakładu karnego. Obecnie gruntownie przebudowywany przez nowego właściciela z przeznaczeniem na rezydencje. Bryła budynku założona została na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady i półkolistą basztą przy narożniku północnym. Podpiwniczony, parterowy z mieszkalnym poddaszem, przykrytym dachem mansardowym. Zbudowany z kamienia ciosanego i cegły. Dach obecnie przykryty blachą dachówkopodobną. Wokół dworu zachował się park krajobrazowy o pow. 2 ha z drzewostanem, głównie rodzimym.

Trzynik– niemiecka nazwa Trienke 138
Gmina Siemyśl, powiat kołobrzeski

Trzynik to stary folwark majątku Drozdowo, który należał do rodu Manteuffel. W 1572 r. nastąpiło usamodzielnienie się folwarku, który stał się samodzielnym majątkiem. W 1685 r. dobra ziemskie Trzynik i Drozdowo podzielone zostały pomiędzy rody: von Briesen i von Joashof. Prawie 300 lat później, w 1928 r. nastąpiło ponowne połączenie majątków w ramach dóbr Karla von Gerlach, ordynata z Parsowa.

Istniejący we wsi budynek dawnego dworu jest zlepkiem dwóch budynków postawionych z cegły nieotynkowanej. Przypuszczalnie dwór został wzniesiony w drugiej połowie XIX w., a w pocz. XX w. została przebudowana część środkowa budynku – podwyższono ją o kondygnację poddasza oraz dostawiono dobudówkę od strony ogrodu.

Elewacja dworu zdobiona fryzem uskokowym z wysuniętych cegieł w szczytach wyższej części budynku. W pobliżu dworu dobrze zachowany budynek stajni dworskiej o konstrukcji szachulcowej. Dwór położony jest na terenie parku naturalistycznego o pow. 2 ha.

Turowo – niemiecka nazwa Thurow
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

139

Dwór z końca XIX w., neogotycki z elementami neorenesansowymi; założony na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady. Podpiwniczony, parterowy z wysokim poddaszem i piętrowym ryzalitem wystającym ponad dach w postaci czworoboku. Dach korpusu czterospadowy, ryzalit kryty dachem dwuspadowym. Pałac wybudowano w 1879 r., a już w 1893 r. przebudowany – głównie wnętrza; wielokrotnie remontowany po 1945 r.
Z budynków gospodarczych zachowała się tylko kamienna budowla z końca XIX w.
Park uległ całkowitemu zniszczeniu.

Tychowo – niemiecka nazwa Gross Tychow
Gmina Tychowo, powiat białogardzki

140

Pierwotnie stare lenno rodu von Kleist wzmiankowane już w 1477 r., częściowe i przez pewien okres należące do rodu von Versen. Na początku XIX w., stało się własnością przedstawicieli innej linii rodu von Kleist, noszącej przydomek Retzow, którzy pozostali właścicielami majątku do marca 1945 r.
W XIX w., wybudowane zostało rozległe założenie pałacowo-parkowe, z którego do dzisiejszych czasów zachował się park krajobrazowy, bardzo rozległy, zajmujący powierzchnię 13,7 ha. Częściowo zachowały się zabudowania gospodarcze zgromadzone wzdłuż dawnego dziedzińca. Budynek pałacu częściowo zniszczony został w trakcie działań wojennych, ostatecznie rozebrano go w latach 70-tych ubiegłego wieku.
Największą ciekawostką Tychowa jest głaz narzutowy, największy w Polsce. Obwód jego wynosi 50 m, wysokość nad ziemią 3,8 m. Masę jego określa się na ponad 200 ton.

Tychówko

141

– niemiecka nazwa Woldisch Tychow
Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Wieś dworsko-chłopska o rodowodzie sięgającym średniowiecza. Stare lenno rodu von Bonin, sprzedane w 1685 r. dla Petera von Kleist. W rękach rodziny von Kleist, mającej główną siedzibę w pobliskim Wicewie, Tychówko pozostawało do XIX w. W 1739 r. ród von Kleist ufundował kościół szachulcowy.

W XIX w. rozbudowano zespół folwarczny, w skład którego wchodził pałac, park i zabudowania gospodarcze. Pałac został gruntownie przebudowany na pocz. XX w. Styl pałacu można określić jako wczesny modernizm z elementami historyzmu. Jest to budynek zniesiony na planie prostokąta z dwoma ryzalitami przy fasadzie. Ryzalit centralny zwieńczony tympanonem, wieżyczka w południowej części dachu, przykryta hełmem cebulastym. Druga, większa wieżyczka stanowi zwieńczenie ryzalitu po północnej stronie fasady. Wejście do budynku poprzedza kolumnowy ganek. Budynek główny dwukondygnacyjny. Przykryty dachem mansardowym, który pokryto dachówką karpiówką.

Tuż za pałacem rozciąga się 6-hektarowy park krajobrazowy z drzewostanem rodzimym. Pałac obecnie stanowi własność osoby prywatnej. Trwają prace remontowo-zabezpieczające.

Uniemino 142
– niemiecko nazwa Nemmin
Gmina Borne Sulinowo, powiat szczecinecki

Założenie dworsko-parkowe, pozostałość po dawnym majątku rycerskim, należącym pierwotnie do rodziny von Münchow i von Vangerow. Powstało w XIX w. na miejscu wcześniejszego dworu. Obecny obiekt jest pozbawiony wyraźnych cech stylowych. Powstał w II poł. XIX w. na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady. Parterowy, z dachem dwuspadowym z naczółkami. Elewacja gładko otynkowana, bez zdobień architektonicznych, co jest efektem remontu przeprowadzonego w latach 70-tych XX wieku. Budynki gospodarcze, bądź to rozebrano lub zatraciły swój pierwotny wygląd. Od strony południowej i wschodniej dworu znajduje się park z drzewostanem rodzimym.

Uradz – niemiecka nazwa Okden 143
Gmina Barwice, powiat szczecinecki

Zespół dworsko-parkowy z końca XIX w., położony na wysokim, wschodnim zboczu doliny rzeki Dębnicy. Dwór eklektyczny, murowany, parterowy, z mieszkalnym poddaszem w mansardzie. Bryła budynku wzbogacona przez przeszklony ganek, nad którym w dachu znajduje się wystawka zamknięta półkolistym tympanonem. Jeden z narożników fasady ujęty półkolistym wykuszem. W elewacji ogrodowej widoczny arkadowy podcień wsparty na dwóch kamiennych słupach. Całość w dobrym stanie, bez współczesnych przeróbek.

Do dworu z trzech stron przylega park krajobrazowy o pow. 2 ha, który przechodzi od strony północnej w las bukowy porastający zbocza rzeki Dębnicy, charakteryzujący się w tym miejscu znacznym spadkiem. Przy drodze prowadzącej do Gwiazdowa ruiny urządzeń spiętrzających XIX-wiecznego młyna wodnego.

Wardyń Dolny

144

- niemiecka nazwa Hohenwardi
Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Wieś chłopsko-dworska, założona w średniowieczu. Pierwsze źródła pisane pochodzą z 1337 r. Jest to stare lenno jednego z największych rodów ziemiańskich ziemi świdwińskiej i szczecineckiej - von Glasenappów. W trakcie swojej historii majątek rycerski, stanowiący znaczną część wsi zmieniał wielokrotnie właścicieli. Wśród nich były rody o znanych nazwiskach: von Kleist, von Podewils, jednym z nich był nawet major polskiego wojska- Ludwig von Kleist. W XIX w. właścicielem majątku został następny wielki ród ziemiański – von Manteuffel, którego siedziba główna mieściła się w niedalekim Popielewie.

Pozostałością tego okresu jest zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX wieku, składający się z XX-wiecznego dworu, wybudowanego na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady i ze zryzalitowanym skrzydłem przy elewacji zachodniej. Budynek główny pokryty jest dachem dwuspadowym z naczółkami. Skrzydła składające się z trzech części przykryte są odrębnymi dachami dwuspadowymi z naczółkami. Część centralna pokryta dachem pulpitowym. Budynek wzniesiono w okresie, gdy majątek należał do rodziny Manteuffel, na potrzeby zarządcy majątku. Park otaczający dwór pochodzi z 2 poł. XIX w., krajobrazowy, o pow. 2,5 ha.

Warnino – niemiecka nazwa Warnin

145

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

Dwór z końca XVIII w. lub pocz. XIX w., przebudowany w XX w., założony na planie prostokąta z piętrowym gankiem od frontu – mieszczącym sień oraz trójbocznym ryzalitem i pięciobocznym tarasem elewacji ogrodowej. Budynek parterowy, przykryty naczółkowym dachem, ryzality osobnymi dachami wielospadowymi. W latach 70-tych XX w. budynek został zaadaptowany na potrzeby zakładu wychowawczego. Obecnie elewacja skromna, widoczne jedynie pilastry na ryzalitach oraz częściowo zachowane profilowane gzymsy podokiennne i gzymsy wieńczące. We wnętrzu zachowała się boazeria w sieni oraz reprezentacyjna klatka schodowa wraz z kominkiem.

Dwór znajduje się w otoczeniu 4,5-hektarowego parku krajobrazowego, założonego na przełomie XVIII i XIX w.

Dwór wraz z parkiem ogrodzony murem oddzielający założenie od zabudowań gospodarczych (gorzelnia, stodoła szachulcowa). Do 1945 r. Warnino związane było ze znanymi rodami pomorskimi: von Parsow do poł. XVIII w., von Heidebreck. Do 1721 r., von Kameke przez następne dwieście lat. W międzyczasie, drogą małżeństw i spadków, wielokrotnie przechodził z rąk do rąk między Heidebreckami i Kamekami.

Wartkowo - niemiecka nazwa Wartekow
Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

146

Dawny zespół pałacowo-parkowy założony w II poł. XIX w., najprawdopodobniej przez Ernesta Helinga. Składał się z dworu neoklasycystycznego, który w wyniku remontów utracił większość zewnętrznego wystroju. Tradycyjnie wzniesiony na planie prostokąta z ryzalitem w fasadzie oraz prostokątnym skrzydłem. Do budowy wykorzystano naturalne surowce: głazy polodowcowe na fundament i podmurówkę oraz glinę na wypalenie cegły, których użyto do wzniesienia murów dwóch kondygnacji. Dach dwuspadowy pokryty pierwotnie dachówką, obecnie eternitem. Stolarka mieszana: od oryginalnej aż po z PCV. Ogólnie budynek jest nieładny. Klasyczny przykład, jak przez nieumiejętny remont można odebrać budynkowi jego prawdziwe oblicze. O wiele ciekawszy jest park okalający bezstylowy dwór. Założony został w XIX w., w stylu krajobrazowym, na pow. 2 ha.

Historia wsi typowa; na początku należała do katedry kołobrzeskiej jako wieś kościelna. Później stała się lennem znanej na Pomorzu szlacheckiej rodziny von Blankenburg. Taki stan trwał aż do 1758 r., kiedy majątek zmienił po kilkuset latach właścicieli – rodzina von Borck. Wiek XIX to kilkakrotne zmiany właścicieli. Przełom wieków XIX i XX to najlepsze lata w rozwoju majątku. Ostatnim, właścicielem przed zmianą przynależności państwowej był Otto Selle.

Wierzbka Dolna – Gross Verbeck,
wcześniejsze nazwy Virbecka, Vyrbeka
Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

147

Wieś malowniczo położona na zboczu wschodnim polodowcowego jeziora. Kamienica. Żyzne gleby sprzyjały rozwojowi rolnictwa. Już w XIII w. pojawiają się pierwsze wzmianki pisane, wieś należy do majątku Pobłocie Wielkie, którego właścicielami aż po XVIII w. była rodzina von Blanckenburg. Na przestrzeni następnych stuleci czterech właścicieli. Obecny dwór powstał na pocz. XX w. dla Willego Brüggemanna. W wyniku remontów, szczególnie tych przeprowadzonych po 1945 roku, utracił większość elementów dekoracyjnych i innych charakterystycznych dla secesyjnego stylu. Budynek na rzucie prostokąta z ryzalitem w fasadzie od strony północno-zachodniej i małym ryzalitem w elewacji południowej. Dach dwuspadowy, kryty eternitem falistym. Budynek nie przedstawia w tym stanie większej wartości pod względem architektonicznym. Przynależny do dworu park ma charakter krajobrazowy i przechodzi harmonijnie w las liściasty. Pow. parku 2,5 ha.

Wilcze Laski – niemiecka nazwa Karlshorst
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki
148

Dwór eklektyczny z II poł. XIX w. z elementami neorenesansowymi, wybudowany na planie prostokąta, ze zryzalitowaną centralną częścią fasady, dwoma pięciobocznymi wykuszami i płytkim ryzalitem. Budowla podpiwniczona, parterowa z wysoka partią strychową, zamkniętą dachem dwuspadowym. Na osi fasady ryzalit – wieża wystająca ponad dach w formie czworoboku zakończonego balustradą.

Po stronie północnej i wschodniej rozciąga się 1,3-hektarowy park naturalistyczny z drzewostanem mieszanym.

Wilczogóra – niemiecka nazwa Wielschberg
Gmina Bobolice, powiat koszaliński
149

Dwór z końca XIX w., na podmurówce kamiennej, murowany z cegły założony na planie prostokąta. Pierwotnie parterowy z wysokim poddaszem oraz piętrowym ryzalitem na osi fasady. W latach 70-tych XX w. gruntownie przebudowany. Podwyższono go do układu piętrowego, poszerzono otwory okienne, zatarciu uległy elementy dekoracyjne elewacji. Założono nowy dach, kryty eternitem. Całość raczej nieciekawa. Po dawnym założeniu pozostało ogólne rozplanowanie i duże fragmenty parku krajobrazowego o pierwotnej pow. 3 ha. Z pierwotnego układu przestrzennego zachowała się aleja grabowa.

Włościbórz - niemiecka nazwa Lustbuhr
Gmina Dygowo, powiat kołobrzeski
150

Pałac z końca XIX w., neogotycki, rozbudowany w 1969 r. i zaadaptowany na potrzeby Domu Kombatanta. Otoczony pięknym parkiem z połowy XIX w., naturalistycznym o powierzchni 10,8 ha.

Wojęcino – niemiecka nazwa Wojenthin

Gmina Bobolice, pow. koszaliński 151

Dawne rozległe założenie pałacowo-parkowe z monumentalnymi budynkami gospodarczymi powstało w okresie, gdy właścicielami była rodzina von Holtz z Manowa. Czas ich własności przypada na lata 1855-1945. Wówczas to wzniesiono neogotycki dwór oraz większość budynków gospodarczych: gorzelnię, młyn, obory. Większość założenia uległa zniszczeniu, do czasów dzisiejszych zachowała się kaplica grobowa, położona na wyspie nieistniejącego już śródleśnego jeziora, do której wiodła droga przez neogotycki most. Po założeniu dworsko-pałacowym, mającym charakter monumentalnej, neogotyckiej rezydencji, pozostała romantyczna sztuczna grota, „stalaktytowa" oraz zaniedbany park krajobrazowy z XIX w., o pow. 6 ha, porośnięty drzewostanem głównie rodzimym.

Wojęcino wywodzi swój rodowód ze średniowiecza (od XVI w.). Był wówczas własnością i siedzibą rycerską rodu von Bonin. Boninowie byli fundatorami nieistniejącej już kaplicy.

Wszemierzyce – niemiecka nazwa Marienhof

Gmina Siemyśl, powiat kołobrzeski 152

Dwór z pocz. XX w., zbudowany z cegły na kamienno-ceglanej podmurówce. Składa się z dwóch części połączonych pod kątem prostym. Bryła zwieńczona dachem naczółkowym, do którego pod kątem prostym dołączony jest dach mansardowy pokrywający poddasze ze ścianą szczytową. Od południa do bryły głównej przylega ryzalit. W elewacji ogrodowej dwa dwukondygnacyjne ryzality.

Dwór został wzniesiony dla rodziny Roberta Mangela. Po 1945 r. przeprowadzono dwukrotnie remont budynku, doprowadzając każdorazowo do zmiany wyglądu budynku. Budynek jest bardzo dobrze utrzymany i mieści się w nim ośrodek MONAR-u. Wokół dworu rozległy park krajobrazowy przechodzący w las liściasty. Z dawnego układu przestrzennego parku zachował się staw oraz małe jeziorko.

Wszemierzyce do poł. XIX w. były częścią majątku Unieradz. W końcu lat 70-tych XIX w. majątek należał do Lentze von Podewils, a na pocz. XX w. nabył go Robert Meugela, który zbudował obecny budynek dworu.

153

Zagórze– niemiecka nazwa Sager
Gmina Białogard, powiat białogardzki

Dwór murowano-szachulcowy z II poł. XIX wieku składający się z dwóch części; budynku głównego i skrzydła od północy (pierwotnie istniały zapewne dwa skrzydła). W wyniku remontu przeprowadzonego w latach 70-tych XX wieku utracił większość detali architektonicznych.

Park z II poł. XIX wieku przylegający od wschodu do dworu założony na osnowie istniejącego wcześniej lasu mieszanego, pow. 2 ha. W zachodniej części parku dwa owalne stawy połączone strumykiem, obecnie zarośnięte.

Zagórze to lenno rodu von Podewils funkcjonujące już od XVII wieku, a dzierżawione przez rodzinę von Platen. W 1844 r. majątek należał do Jana Ferdynanda Ramthum. W 1884 r. należy do rodziny von Gaudecker, a w 1928 r., obok majątku w Podwilczu i Rychowie należał do Marii von Holtzendorff. Po II wojnie większość majątków przejęło państwo polskie.

Żdżar – niemiecka nazwa Schwurk

154

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

Zespół dworsko-parkowy z końca XIX w. z przebudowanym dworem w latach 50-tych oraz obecnie poddawany pracom remontowym mających za cel przywrócenie jego pierwotnego wyglądu. Z dawnego wystroju zachowały się ślady po pseudoboniowaniu i prostokątne opaski otworów okiennych, co wskazywałoby na neoklasycystyczny styl dworu. Całość niestety psuje współczesna stolarka okienna z PCV. Przylegający park krajobrazowy o pow. 2 ha został poddany zabiegom pielęgnacyjnym.
Dwór wraz z parkiem reprezentuje typowy przykład skromnej siedziby szlacheckiej występującej w XIX w. na terenie Pomorza. Obiekt obecnie we władaniu osoby prywatnej.

Żytelkowo

155

– niemiecka nazwa Siedkow
Gmina Białogard, powiat białogardzki

Założenie pałacowo-parkowe z I poł. XIX wieku, składające się z bezstylowego, ale o pokaźnych rozmiarach pałacu, zbudowanego z cegły na kamiennej podmurówce. Dwukondygnacyjny z dachem mansardowym i zamieszkałym poddaszem. W bezpośredniej bliskości pałacu znajdowały się budynki gospodarcze i inwentarskie, znaczna ich część obecnie nie istnieje. Zniszczeniu uległa większość budynków mieszkalnych z byłej kolonii pracowników folwarcznych. Pałac wraz z częścią gospodarczą otoczony od zachodu i południa parkiem o powierzchni 5,35 ha, założonym w I poł. XIX wieku.
Żytelkowo to wieś o średniowiecznej metryce. Pierwsza wzmianka pojawia się w dokumentach księcia pomorskiego Bogusława X, pochodzących z 1489 r., a mówiących o przekazaniu wsi w lenno rodzinie von Wolde. W I poł. XVI wieku w Żytelkowie występują dwa majątki: jeden należący dalej do rodziny von Wolde, drugi do rodziny von Versen.
W I ćwierćwieczu XVIII wieku właścicielami obu majątków zostaje rodzina von Kleist. Taki stan trwa do końca XIX wieku. W 1899 r. dokonano parcelacji majątku. Pozostałością po byłym majątku rycerskim władał do 1945 r. Gustaw Drews, zastrzelony w marcu 1945 r. przez rosyjskich żołnierzy. W okresie swojego największego rozwoju Żytelkowo zamieszkiwało 263 mieszkańców. We wsi znajdowały się ponownie dwa folwarki, owczarnia, młyn wodny. Najstarszym budynkiem jaki przetrwał w Żytelkowie do dzisiejszych czasów jest kościół z XVIII wieku w stylu eklektycznym, zbudowany w miejscu gdzie wcześniej już istniał kościół, który pochodził według Berghausa z okresu drugiej wyprawy chrystianizacyjnej biskupa św. Otto z Bambergu.

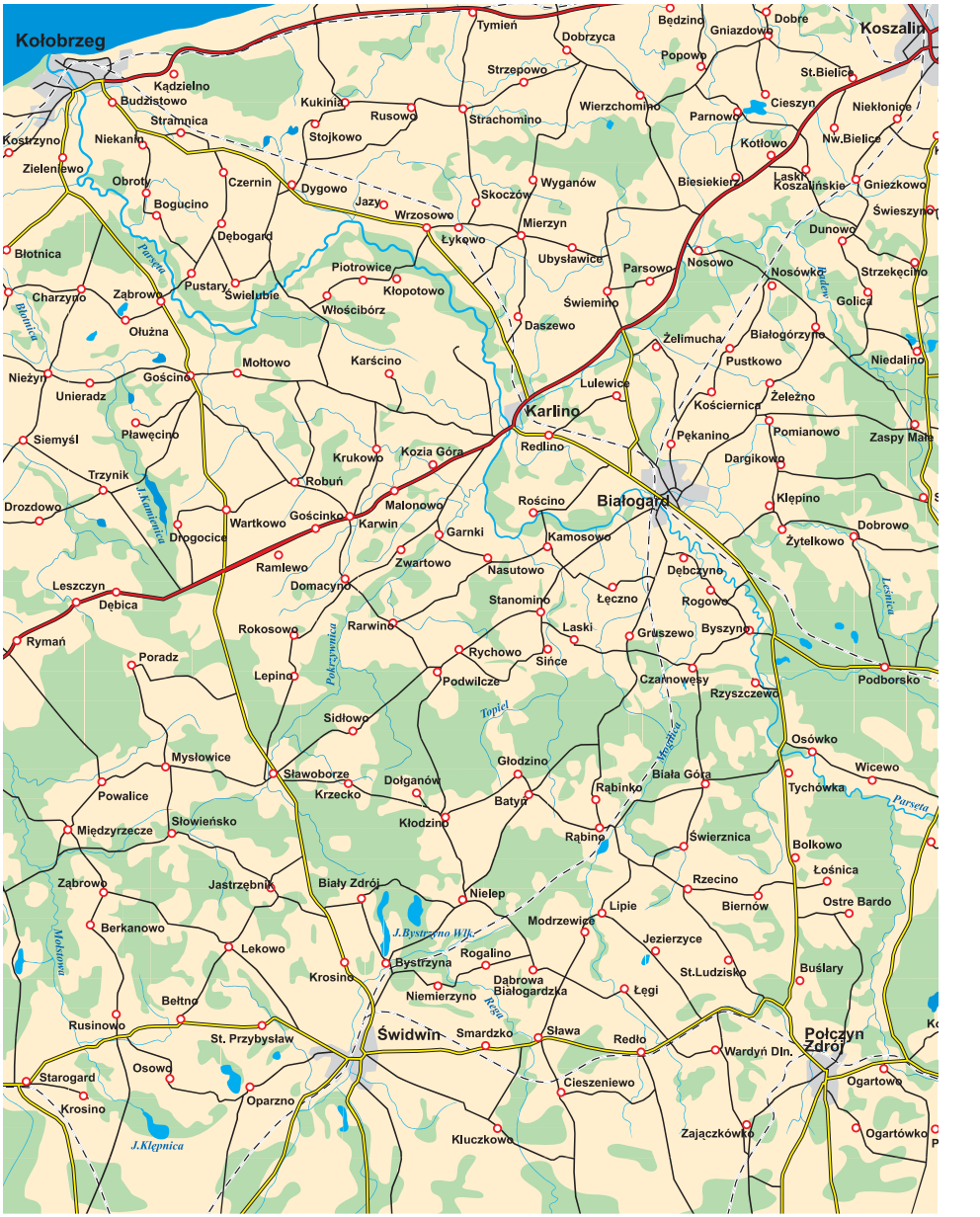
Kołobrzeg
Koszalin
Tymień
Dobrzyca
Będzino
Gniazdowo
Dobre
Popowo
Strzepowo
St.Bielice
Kądzielno
Budzistowo
Kukinia
Rusowo
Strachomino
Wierzchomino
Cieszyn
Parnowo
Niekłonice
Stramnica
Stojkowo
Kostrzyno
Niekanin
Kotłowo
Nw.Bielice
Zieleniewo
Obroty
Czernin
Dygowo
Wyganów
Biesiekierz
Laski Koszalińskie
Gniezkowo
Bogucino
Jazy
Skoczów
Wrzosowo
Mierzyn
Świeszyno
Dębogard
Łykowo
Dunowo
Błotnica
Parsęta
Ubysławice
Parsowo
Nosowo
Nosówko
Strzekęcino
Piotrowice
Pustary
Świelubie
Kłopotowo
Świemino
Golica
Charzyno
Ząbrowo
Włościbórz
Daszewo
Ołużna
Żelimucha
Białogórzyno
Pustkowo
Niedalino
Mołtowo
Karścino
Nieżyn
Gościno
Lulewice
Unieradz
Kościernica
Żeleźno
Karlino
Pławęcino
Pękanino
Pomianowo
Zaspy Małe
Siemyśl
Redlino
Krukowo
Kozia Góra
Dargikowo
Trzynik
Robuń
Rościno
Białogard
Klępino
Drozdowo
J.Kamienica
Malonowo
Wartkowo
Gościnko
Karwin
Garnki
Kamosowo
Dobrowo
Drogocice
Żytelkowo
Ramlewo
Zwartowo
Nasutowo
Dębczyno
Leszczyn
Domacyno
Łęczno
Rogowo
Dębica
Stanomino
Leśnica
Rokosowo
Rarwino
Laski
Gruszewo
Byszyno
Rymań
Poradz
Pokrzywnica
Rychowo
Sińce
Lepino
Podwilcze
Czarnowęsy
Podborsko
Rzyszczewo
Topiel
Sidłowo
Osówko
Mysłowice
Głodzino
Wicewo
Sławoborze
Dołganów
Biała Góra
Tychówka
Powalice
Krzecko
Batyń
Rąbinko
Parsęta
Słowieńsko
Kłodzino
Międzyrzecze
Rąbino
Świerznica
Bolkowo
Łośnica
Ząbrowo
Jastrzębnik
Biały Zdrój
Rzecino
Nielep
Biernów
Ostre Bardo
Lipie
Berkanowo
Modrzewice
J.Bystrzyno Wlk.
Jezierzyce
Lekowo
Rogalino
Bystrzyna
St.Ludzisko
Buślary
Krosino
Dąbrowa Białogardzka
Łęgi
Niemierzyno
Bełtno
Rega
Rusinowo
Świdwin
Smardzko
Sława
Redło
Połczyn Zdrój
St. Przybysław
Wardyń Dln.
Osowo
Starogard
Cieszeniewo
Ogartowo
Krosino
Oparzno
Zajączkówko
Ogartówko
J.Klępnica
Kluczkowo

Koszalin
Węgorzewo
Maszkowo
Dzierżęcin
Szczeglino
Powidz
Sowno
Laski
Bożenice
Buszyno
Domachowo
Bukowo
Krytno
Sowinko
Mokre
Kretomino
Lubiatowo
Bonin
Konikowo
Raduszka
Wyszebórz
Nacław
Świerczyna
Wielin
Rochowo
Jacinki
Warblewo
Mierzym
Cewlino
Manowo
Wyszewo
J. Niezmino
Garbno
Rekowo
Rosocha
Cetun
Mostowo
Karsina
J. Niedalino
J. Rosnowo
Rosnowo
Kurozwęcz
Niedalino
Wietrzno
Chocimino
Kopanino
Grzybnica
Wilczogóra
Zegrze Pom.
Kurowo
Żydowo
Zaspy Małe
Zaspy Wielkie
Czaple
Krępa
Kłamino
Cybulino
Dargiń
Ubiedrze
Słonino
Świelino
Przydargiń
Gozd
Białagóra
Bukówko
Pobądź
Bożniewice
Dobrociechy
Drzewiany
Bukowo
Tyczewo
Wojęcino
Głodowa
Retowo
Weldkowo
Warnino
Bobolice
Chociwle
Trzebiszyn
Smęcino
Ujazd
Borzysław
Tychowo
Czarnkowo
Kowalki
Chmielno
Sępolno Małe
Porost
Łozice
Drzonowo
Białogar.
Krosinko
Godzisław
St.Łozice
Kikowo
Nosibądy
Sadkowo
Mieszałki
Czechy
Krągle
Motarzyn
Drężno
St.Dębno
Doble
Wielanowo
Przystawy
Kazimierz
Krosino
Sławno
Wierzchowo
Borzęcino
Sucha
Grzmiąca
Trzebiechowo
St.Wierzchowo
Wojsławiec
Białowąs
Lubogoszcz
Kusowo
Sulikowo
Spore
Wielawino
Iwin
Storkowo
Kołacz
Kłodzino
Ostrowasy
Przeradz
Kołaczek
Stary Chwalim
Piaski
Łeknica
Nowy Chwalim
Radomyśl
Dalęcino
Trzcinno
Gałowo
Dębnica
Barwice
Popielewo
Ostropole
Parsęcko
Trzesieka
Szczecinek
Stary Grabiąż
Marcelin
Parsęta
Chodla
Lesnica
Trzebiegoszcz
Perznica
J. Wierzchowo
J. Trzebiechowo
J. Wielawino
J. Spore
J. Chlewno
J. Kamień
J. Jadowskie
Chwalad
Grabowa

Gminy w internecie

- Miasto Białogard: www.bialogard.info
- Miasto Kołobrzeg: www.kolobrzeg.pl
- Miasto Szczecinek: www.szczecinek.pl
- Miasto Świdwin: www.swidwin.pl
- Miasto i Gmina Barwice: www.barwice.pl
- Miasto i Gmina Biały Bór: www.bialybor.netbiz.pl
- Miasto i Gmina Bobolice: www.bobolice.pl
- Miasto i Gmina Borne Sulinowo: www.bornesulinowo.pl
- Miasto i Gmina Karlino: www.karlino.home.pl
- Miasto i Gmina Połczyn Zdrój: www.polczyn-zdroj.pl
- Gmina Białogard: www.gmina-bialogard.pl
- Gmina Grzmiąca: www.grzmiaca.org.pl
- Gmina Kołobrzeg: www.gminakolobrzeg.com.pl
- Gmina Rymań: www.ryman.pl
- Gmina Siemyśl: www.siemysl.pl
- Gmina Sławoborze: www.slawoborze.pl
- Gmina Szczecinek: www.szczecinekgmina.pl
- Gmina Tychowo: www.tychowo.pl
- Gmina Ustronie Morskie: www.ustronie-morskie.pl
- Powiat Białogardzki: www.powiat-bialogard.pl
- Powiat Kołobrzeski: www.powiat.kolobrzeg.pl
- Powiat Koszaliński: www.powiat.koszalin.pl
- Powiat Szczecinecki: www.powiat.szczecinek.pl
- Powiat Świdwiński: www.powiatswidwinski.pl